

A quarter inside/outside the city; İzmir Ege Neighborhood

Nurcan YILDIZOĞLU¹, ORCID: 0000-0002-4072-0366
Tonguç AKIŞ², ORCID: 0000-0002-0863-0950

Keywords

Gray area; Right to the city; İzmir Ege Neighborhood; City center; Romanies

Abstract

Ege Neighborhood can be considered a “gray area” due to the ambiguity of being simultaneously within and outside the city, shaped by the difficulties experienced by Romani residents in accessing the right to the city and housing, as well as by social exclusion and poverty. This study aims to examine the effects of urban transformation processes on the Romani community’s access to the right to the city, the right to housing, and social justice in the case of Ege Neighborhood, and to discuss these effects through supporting spatial analyses. The research employs a detailed secondary data analysis of Ege Neighborhood, spatial comparisons, and space syntax analyses. Space syntax contributes to the study by revealing the relationship between the physical urban fabric—including spatial layout and side streets—and patterns of social use. While spatial analyses provide supporting data on the physical characteristics of the projects, the primary focus of the study is on the effects of these spatial transformations on patterns of social use and neighborhood identity. The study approaches the urban transformation process in Ege Neighborhood not merely as a transformation of physical structures, but also in terms of the reshaping of social relations and cultural identities; therefore, it emphasizes the need to develop more inclusive and equitable urban strategies.

Article Information

Received:
29.05.2025

Accepted:
03.02.2026

Available Online:
12.10.2026

Article Category

Research Article

Highlights

- Ege Mahallesi has become a “grey area” within the city due to ethnic exclusion.
- Spatial housing projects in 1970s are closer to the spatial needs of Romanies.
- Current urban transformation, although providing physical improvement, is risky in terms of integration.
- The study draws attention to the need for equitable and inclusive urban transformation strategies.

Contact

1. Vocational School, Prog. of Architectural Restoration, Antalya Belek University, Antalya, Türkiye.

nurcan.yildizoglu@belek.edu.tr

2. Department of Architecture, İzmir Institute of Technology, İzmir, Türkiye.

tongucakis@iyte.edu.tr

İzmir Ege Mahallesi; Kentin içinde/dışında bir mahalle

Nurcan YILDIZOĞLU¹, ORCID: 0000-0002-4072-0366
Tonguç AKIŞ², ORCID: 0000-0002-0863-0950

Anahtar Sözcükler

Gri alan; Kent hakkı; İzmir Ege Mahallesi; Kent merkezi; Romanlar

Öz

Ege Mahallesi, Roman sakinlerin kent ve barınma hakkına erişimde yaşadıkları güçlükler, sosyal dışlanma ve yoksulluk sebebiyle kentin hem içinde hem de dışında olma halinin belirsizliğiyle bir “gri alan” olarak değerlendirilebilir. Bu çalışma, Ege Mahallesi örneğinde kentsel dönüşüm süreçlerinin Roman topluluğunun kent hakkı, barınma hakkı ve sosyal adalete erişimi üzerindeki etkilerini incelemeyi ve bu etkileri mekânsal analizlerle destekleyerek tartışmayı amaçlamaktadır. Araştırma kapsamında Ege Mahallesi hakkında detaylı ikincil veri analizi, mekânsal karşılaştırmalar ve space syntax değerlendirmeleri yöntem olarak kullanılmıştır. Space syntax, fiziksel dokunun (plan kurgusu ve ara sokaklar) sosyal kullanım biçimleriyle ilişkisini görünür kılarak çalışmaya katkı sunmaktadır. Mekânsal analizler projelerin fiziksel yapı özelliklerini ortaya koymak üzere destekleyici veri sunarken, çalışmanın esas odağı bu mekânsal dönüşümlerin sosyal kullanım biçimleri ve mahalle kimliği üzerindeki etkileridir. Çalışma, Ege Mahallesi’nin kentsel dönüşüm sürecini yalnızca fiziksel yapıların dönüşümü olarak değil, aynı zamanda toplumsal ilişkilerin ve kültürel kimliklerin yeniden şekillenmesi bağlamında ele almakta; bu nedenle daha kapsayıcı ve adil kentsel stratejilerin geliştirilmesi gerekliliğini vurgulamaktadır.

Öne Çıkanlar

- Ege Mahallesi, etnik temelli dışlanma nedeniyle kent içinde bir “gri alan” haline gelmiştir.
- 1970’lerdeki sosyal konut projeleri, Roman topluluğunun mekânsal ihtiyaçlarına daha yakındır.
- Güncel kentsel dönüşüm, fiziksel iyileşme sağlasa da sosyal bütünleşme açısından risklidir.
- Çalışma, adil ve kapsayıcı kentsel dönüşüm stratejilerine duyulan ihtiyaca dikkat çekmektedir.

Makale Bilgileri

Alındı:

29.05.2025

Kabul Edildi:

03.02.2026

Erişilebilir:

12.10.2026

Makale Kategorisi

Araştırma Makalesi

İletişim

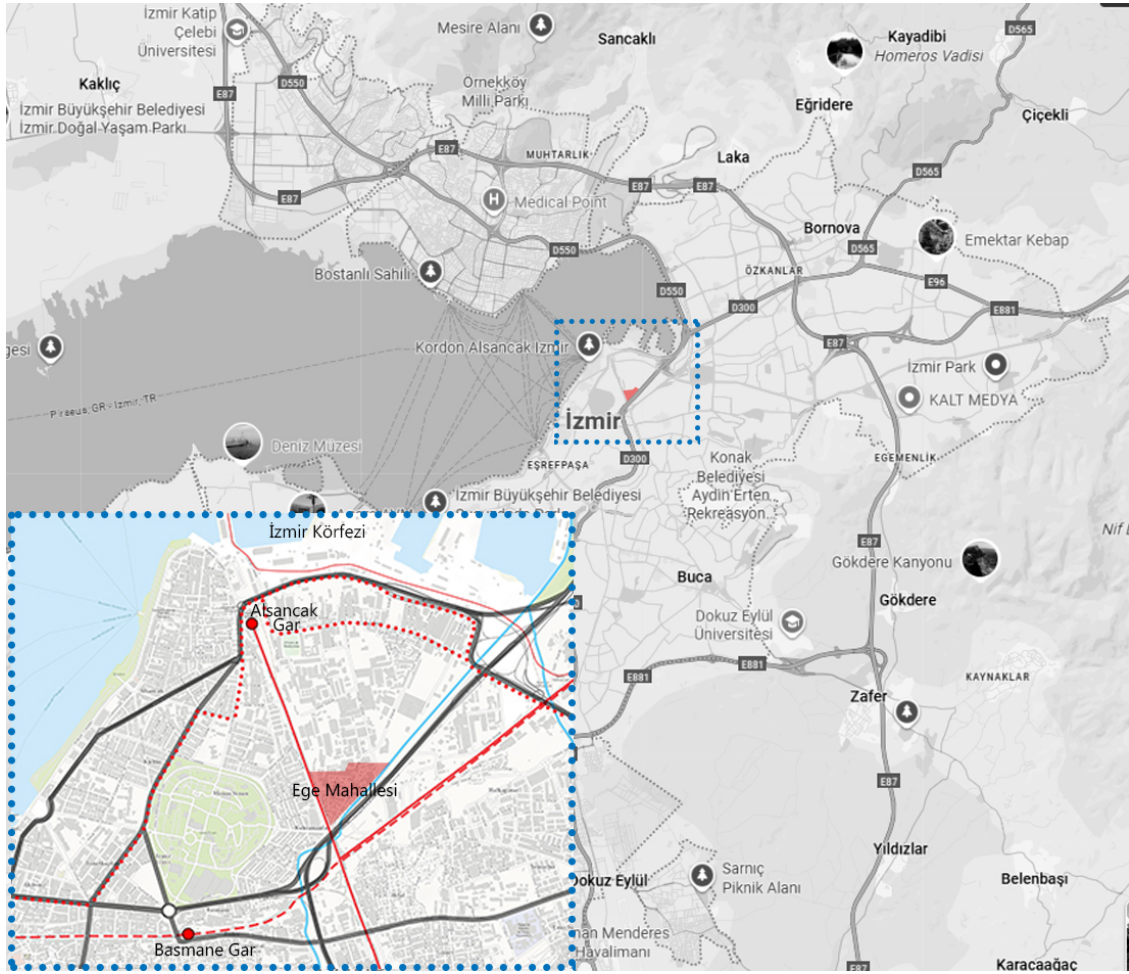
1. Meslek Yükseokulu, Mimari Restorasyon Programı, Antalya Belek Üniversitesi, Antalya, Türkiye. nurcan.yildizoglu@belek.edu.tr,

2. Mimarlık Bölümü, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, İzmir, Türkiye. tongucakis@iyte.edu.tr

GİRİŞ

Küresel ölçekte marjinalleştirilmiş topluluklar arasında yer alan Romanlar, tarihsel olarak birçok ülkede sosyal dışlanma, mekânsal ayrışma ve haklara erişim bakımından ciddi eşitsizliklerle karşı karşıya kalmaktadır. Türkiye bağlamında ise Roman topluluklar, kentleşme ve dönüşüm süreçlerinde sıklıkla mekânsal belirsizliklere ve hak kayıplarına maruz kalan gruplardan biridir (Avar vd., 2024; Uzpeder vd., 2008). Türkiye'deki Roman nüfusuna ilişkin resmi veriler sınırlı olmakla birlikte, özellikle sanayileşmeden sonra göç alan şehirlerden olan İzmir'de Romanların kent nüfusunun yaklaşık %1'ini oluşturduğu tahmin edilmektedir (Karaman, 2009). Romanlar genellikle farklı bölgelerde yoksulluk içinde yaşadıkları ve toplum tarafından çeşitli sosyal ve ekonomik sıkıntılara maruz bırakıldıkları için etnik kökenini resmiyete geçecek şekilde beyan etmemektedir (Karaman, 2009). Aynı zamanda, Roman vatandaşlar, genellikle düşük gelir gruplarının yaşadığı bölgelerde ikamet ettikleri için toplum tarafından marjinal bir grup olarak görülmekte ve bu nedenle çeşitli dışlanma biçimlerine maruz kalmaktadır (Diktaş & Özbek, 2015). Bu nedenle, Romanların nüfuslarının resmi kayıtlarda tam olarak yer almaması, onların sosyal ve ekonomik yaşamda da sürekli olarak görünmez ve belirsiz bir konumda kalmalarına yol açmaktadır. Başka bir deyişle, “var ile yok arasında” bir durumda olmaları, onların kent yaşamındaki yerini açıklayan önemli bir göstergedir. Aynı zamanda bu durum kenti kullanım hakkı ve barınma haklarına da yansımaktadır.

Türkiye'de de benzer sıkıntılara maruz kalan Romanlar İzmir ili içerisinde 7 farklı bölgeye yayılmıştır. Roman nüfusunun en yoğun olduğu ikinci bölge ise Ege mahallesidir (Şekil 1). Ege Mahallesi örneğinde Roman topluluklarının kent ve barınma hakkına erişimde yaşadığı güçlükler, Yiftachel'in (2009a) “gri alan” kavramsallaştırmasıyla ilişkilendirilebilir. Bu yaklaşım, hukuki ve mekânsal belirsizlikler içinde kalan, ne tamamen entegre ne de bütünüyle dışlanan toplulukların durumunu açıklamaktadır. Bu bağlamda kent hakkının kolektif politik bir hak olarak yeniden tanımlanması, özellikle Althorpe ve Horak'ın (2023) ‘radikal işbirlikçi’ (radical-cooperative) yaklaşımıyla, bu hakların yurttaş odaklı dönüştürücü pratiklerle ele alınmasını vurgular. Diğer bir taraftan, Turner'ın (1969; 2017) “liminality” kavramı da, benzer toplulukların “aradalık” halinde, yani mevcut düzene ait olamama ile yeni bir düzene dâhil edilememe arasındaki konumlarını anlamak için verimli bir çerçeve sunar. Nitekim kentsel bağlamda liminal mekânlara dair güncel çalışmalar (Sacramento, 2011; Tavakoli vd., 2023), bu tür alanların sosyal dışlanma, mekânsal geçiş ve görünmezlik pratikleriyle yakından ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda Romanların yaşadığı mekânsal deneyimler, yalnızca fiziksel barınma sorunu değil, aynı zamanda kentsel yurttaşlık ve eşitlik haklarının ertelenmesiyle de doğrudan bağlantılıdır. Bu makalede, İzmir'in Ege Mahallesi'nde yaşayan Roman topluluğunun kent hakkı ve barınma hakkına erişimde karşılaştığı zorluklar ve yöneticilerin desteğinin yeterli olup olmadığı ele alınmaktadır.

Şekil 1. İzmir kentinde Ege mahallesinin konumu. Görselin alt kısmındaki haritada Ege mahallesi ve yakın çevresi gösterilmektedir (İYTE, Kentsel Tasarım Yüksek Lisans, stüdyo dersi araştırması için hazırlanmıştır, 2019).

Bu çalışma, Ege Mahallesi'nin gri alan niteliğini ve Roman topluluğunun karşı karşıya kaldığı hak ihlallerini, mekânsal değişimler ve sosyal konut projelerinin mevcut duruma etkisi ile henüz tamamlanmamış olan kentsel dönüşüm projesinin olası neticeleri bağlamında barınma hakkının sosyal adalet ve kentsel eşitlik perspektifinden yeniden değerlendirilmesi üzerinden tartışmaktadır.

Kent hakkı ve kentsel dönüşüm ilişkisi üzerine Türkiye bağlamında yapılan mevcut çalışmalar (Kuyucu & Ünsal, 2010; Lovering & Türkmen, 2011), daha çok mülksüzleştirme süreçlerine ve neoliberal politikaların mekâna etkilerine odaklanmakta; ancak marjinal toplulukların gündelik yaşam pratiklerinin bu dönüşüm süreçlerinde nasıl şekillendiğine dair sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu çalışma, literatürdeki sınırlı tartışmalara katkı sunmayı amaçlamakta ve Türkiye'de Roman toplulukları özelinde mekânsal analizlere odaklanarak bu analizleri sosyal haklar çerçevesinde ele almaktadır.

Bu kapsamda araştırmanın temel amacı, İzmir Ege Mahallesi örneği üzerinden kentsel dönüşüm süreçlerinin Roman topluluğunun kent hakkı, barınma hakkı ve sosyal adalete erişimi üzerindeki etkilerini incelemek ve bu etkileri mekânsal analizlerle destekleyerek tartışmaktır. Bu doğrultuda

çalışma, şu araştırma sorularına yanıt aramaktadır: (1) Kentsel dönüşüm süreçleri, marjinal toplulukların (bu çalışmada Roman topluluğunun) kent hakkı, barınma hakkı ve sosyal adalete erişimi üzerinde nasıl bir etki yaratmaktadır? (2) Kentsel dönüşüm projelerinin mekânsal karakteristiği, mahallenin mevcut sosyal yapısı ve gündelik yaşam pratikleriyle ne ölçüde uyumaktadır?

Yöntem olarak, İzmir Ege Mahallesi örneğinde gerçekleştirilen detaylı ikincil veri analizi, mekânsal karşılaştırmalar ve space syntax değerlendirmeleri, projelerin fiziksel plan kurgusu ve ara sokaklar gibi fiziksel dokunun sosyal kullanım ile ilişkisi üzerinden ortaya koyulmuştur. Ancak çalışmanın esas odağı, bu mekânsal dönüşümlerin sosyal kullanım biçimleri ve mahallenin kimliğine etkileri üzerindedir.

Elde edilen bulgular, yalnızca yerel bağlamda değil, Türkiye genelindeki kentsel dönüşüm politikalarının marjinal topluluklar üzerindeki etkilerini tartışmak için de anlamlı bir zemin sunmaktadır.

LİTERATÜR TARAMASI

Gri Alan

Yiftachel (2009a)'e göre gri alan, yirmi birinci yüzyıl başlarında belirginleşen, kent vatandaşlığının göz ardı edilemeyecek olduğu çağdaş kentlerde kentlinin vatandaşlığının kent içinde kentten mahrum kalma ve kayıt dışı olma halini ifade eden bir kavramdır. Kent içinde kayıt dışı olma hali herhangi bir resmiyeti veya yasallığı olmayan durumları veya kişileri ifade etmek için kullanılmaktadır (Yiftachel, 2009a). Başka bir deyişle, gri alanda yaşayan kimseler kent içinde fiziksel olarak var olan ama yaşadıkları bölgede görünmez oldukları varsayılarak kabul görmeyen, ‘aşırı marjinalleştirilmiş’ kişiler veya gruplardır. Aynı zamanda, gri alan yasallık, onay ve güvenlikle açıkça ilişkilendirilemeyen kapalı bir alan, bölge veya yer olarak tanımlanabilir. Diğer bir deyişle, gri alan, hem baskın grup olan merkezi yönetimin hem de marjinalleştirilenler tarafından kullanılan yasal bir ihlaldir (Cin, 2023). Gri alanlar kısmen merkezi yönetim otoritesinin ve şehir planlamasının gözetiminden çıkarılmış ve günümüzün kentsel alanlarının çevresini oluşturmaktadır (Yiftachel, 2009a). Dolayısıyla, gri alan bölgeleri ne yasallığı ile kentte varlığı kabul gören, ne de kolayca o bölgeden tahliye edilen grupların yaşadığı yerler olarak tanımlanabilir (Yiftachel, 2015).

Bununla birlikte, gri alan tartışmaları yalnızca hukuki ve mekânsal belirsizlikler üzerinden değil, aynı zamanda Turner’ın (1969; 2017) “*aradalık*” (*liminality*) kavramıyla da ilişkilendirilebilir; çünkü mahalle, var olan kentsel düzene tam olarak dahil edilmeden, belirsiz bir “arada olma” durumuna sıkıştırılmaktadır. Bu durum, Ege Mahallesi gibi kentsel dönüşüm projeleriyle geleceği belirsizleşen yerleşimler için açıklayıcıdır. Bu teorik çerçeve, mekânsal dönüşümlerin toplumsal etkilerini anlamlandırmada “*kentsel aradalık*” (*in-betweenness*) literatürüyle birleşmektedir. Nitekim güncel çalışmalar, mekânsal aradlığın kentlerde sosyal dışlanma, görünmezlik ve sınırların yeniden üretiminde kritik bir rol oynadığını ortaya koymaktadır (Tavakoli vd., 2023). Sacramento’nun (2011) çalışması da, fiziksel ve sosyal sınır alanlarının anlam üretiminde işlevselliğini göstererek, kentsel bağlamda aradlığın çok katmanlı doğasına dikkat çekmektedir.

Bu çerçevede gri alanlar yalnızca mekânsal bir belirsizlik değil, aynı zamanda sürekli bir “arada olma” haliyle de tanımlanabilir. Dolayısıyla, bu bölgeler sürekli bir yasallık veya suç, kalıcılık veya süreksizlik arasında bir belirsizlik halinde olduklarından kent içinde 'Araf' bölgeleri olarak da ifade edilebilirler. Dahası, gri alanlar, ‘yasallık/onay’ ve ‘tahliye/ölüm/yıkım’ kavramları arasında konumlanmış mekânlardır (Cin, 2023). Başka bir deyişle, gri alanlar, resmi ve gayri resmi arasındaki bulanık sınır olarak tanımlanabilir. Bu alanlardaki sosyal gruplar, yaşam ve şehir haklarını savunmak için sosyal bir mücadele göstermektedir. Yiftachel (2009a)’e göre, bu alanlarla ilişkili sosyal grupları “zayıf gruplar” olarak tanımlamak doğru değildir. Aksine, onlar, merkezi yönetimin güçlerini ortaya koyduğu ve müzakere alanı yarattığı stratejilere karşı yeni taktikler ile mücadele ederler.

Anlaşılabacağı üzere, gri alan, kentte yaşayan bireyler, kentsel mekânın kullanımı ve örgütlenmesi ile iktidar arasındaki güç ilişkilerinin bir sonucudur (Yiftachel, 2009a). Bu güç ilişkileri, düzeltici ve eşitleyici politikaların aksine baskılama, yetkisizleştirme üzerine kuruludur (Yiftachel, 2009a). Bu mücadele, kent içindeki farklı gruplar arasında statü kavramını oluşturarak ‘kentsel birleşmeye karşı çıkma, bozma’ sürecinde ortaya koymaktadır. Bu sürecin bir sonucu olarak, kent içinde etnik köken, sınıf ve doğum yeri farklılıkları gibi ırk ayrımları ve marjinalleştirilmeler ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda, toplum arasında kent hakkına dair statüye veya sınıfa bağlı farklılıkların oluşabileceği algısı oluşmakta ve gri alanlar bu durumdan fazlasıyla etkilenmektedir.

Kent Hakkı

Kent hakkı, sınıf ve statü farklarına bakılmaksızın kentte yaşayan her birey için kentin üretiminde söz sahibi olmak (Lefebvre, 1996), zarar vermeme koşuluyla kentin tüketimi ve yeniden yapılandırılmasının kontrol hakkı olarak tanımlanabilir (Cin, 2016). Purcell (2002)'e göre kent hakkı, kentin üretiminde söz hakkının olmasının yanı sıra kentteki mekânsal ve sosyal ilişkilerin kurulması hakkını da ifade etmektedir. Hatta Purcell (2002) bu durumu kent hakkının parasal değerinin mekânın sosyal değerine eşit olduğu ile açıklamaktadır. Marshall (2000) ise kent içindeki sosyal hakları, kentin bir vatandaşı olarak sınıfsal farklılıklar göz önüne alınmadan her bireye eşit bir yaklaşım çerçevesinde tanımlamaktadır.

Harvey (2012)’e göre kent hakkı, kentteki yaşayanların kent kaynaklarına ulaşımı gibi fiziksel boyutta değildir, aynı zamanda o kent hakkını “kalbimizin arzusundan sonra şehri daha fazla değiştirme ve yeniden keşfetme hakkı” olarak tanımlamaktadır (Harvey, 2012). Ona göre bu yeniden keşfetme hali kentleşme süreçleri içinde toplumda kolektif bir güç gerektirmektedir. Bu da ancak ayrışmanın olmadığı bir toplum ile mümkün olabilmektedir.

Lefebvre (1996)’ye göre kent hakkı, bilgi edinme, şehirde çeşitli hizmetleri kullanma, fikirlerini özgürce ifade etme ve aynı zamanda şehir merkezini kullanma hakkıdır. Lefebvre, kent hakkını katılım hakkı (right to participation) ve sahiplenme hakkı (right to appropriation) olarak iki ana unsur olarak ele almaktadır (Lefebvre, 1996). Katılım hakkı isminden de anlaşılabacağı üzere kentin her sürecine katılma hakkıdır. 'Her sürecine katılma hakkı' olarak ifade edilmesinin sebebi kent mekânını kullanarak kente dâhil olma ile sınırlı olmadığıdır. Kentin üretimine ve tasarımına dair olan süreci de kapsamaktadır (Mitchell, 2003). Başka bir deyişle, kente katılım hakkı, kentte yaşayan bir kentlinin kentte hem bir müşteri, hem bir tasarımcı, hem bir üretici olarak görev yapmakta özgür olduğunu ifade etmektedir. Lefebvre, ikinci element olan sahiplenme hakkını (right to

appropriation) her ne kadar açık olarak ifade etmemiş olsa da, kenti kullanma, mekânlarına erişme ve kentte var olma hakkı olarak ifade etmektedir (Lefebvre, 1996). Aynı zamanda, Lefebvre (1996)'nin düşünce tarzına göre, şehir hakkı hem şehirde yaşayan vatandaşların zorunlu ihtiyaçları için bir çığlık hem de ihtiyaçlardan daha fazlası için bir talep olarak kabul edilebilir.

Marcuse (2009)'e göre, bu hak şu anda mevcut olan şehirde var olmayacak bir haktır; insanlar arasında ayrımcılığın, ırkçılığın ve eşitsizliğin ortadan kalktığı, barışçıl bir kentsel toplumun var olduğu bir gelecekte var olacaktır. Lefebvre'nin düşüncesine benzer şekilde, Marcuse (2009)'a göre şehir hakkı, hem dışlamalara maruz kalan, şehir haklarından yoksun olan insanlar için bir talep hem de yabancılaşmış, yaşamlarından memnun olmayan insanlar için bir istek olarak kabul edilebilir. Her iki düşünür için de kent hakkının her kent vatandaşı için eşit imkânlar sunması ancak gelecekteki kent profilinde var olabilir (Lefebvre, 2003; Marcuse, 2009). Günümüzde de çokça rastladığımız toplumdan soyutlanan birçok toplum ve gruplar (Romanlar gibi) birçok kent hakkından daha da ilerisi barınma hakkından mahrum bırakıldığından mevcut şehir profilinde her birey eşit kent hakkına sahip değildir.

Gri Alanlarda Kent Hakkı

Gri alanlar, kent hakkının eşitsiz dağılımından en fazla etkilenen mekânsal bölgeler arasında yer almaktadır. Bu alanlarda yaşayan topluluklar, sağlık, eğitim, çalışma, sağlıklı bir çevrede barınma ve konut gibi temel haklara erişimde ciddi kısıtlamalarla karşılaşmakta; hatta bu haklardan birçoğundan tamamen mahrum kalmaktadır. Bu bağlamda, gri alanların sakinlerinin maruz kaldığı en temel hak ihlali yaşama hakkı olarak değerlendirilebilir. Zira daha önce de belirtildiği gibi, gri alanlar — yani hukuki ve yönetsel olarak belirsizlik içinde bırakılan kent parçaları — sürekli bir "araf" hâlinde varlıklarını sürdürmektedir. Yiftachel (2015)'in tanımına göre gri alanlar, ne yasal olarak kentteki varlıkları tanınan ne de sistematik biçimde tahliye edilen bölgeler olup; bu belirsizlik, özellikle barınma ve yaşama haklarını doğrudan tehdit etmektedir.

Bu nokta da gri alanların maruz kaldığı durumu, Micheal de Certau'nun (1988) stratejiler - taktikler kavramsallaştırmasıyla açıklamak mümkündür. Certau'ya göre stratejiler, merkezi yönetim gibi kurumsal aktörlerin kent üzerinde denetim kurmak üzere geliştirdikleri planlama araçları ve düzenlemeler iken; taktikler, sıradan kent sakinlerinin bu stratejilere karşı gündelik yaşam içinde geliştirdikleri karşı-yöntemlerdir (Rendall, 1984). Stratejiler, bireylerin davranışlarını mekânsal düzenlemeler yoluyla yönlendirmeyi amaçlarken; taktikler, bu düzenlemelere rağmen kentte var olma mücadelesi verenlerin küçük ölçekli direniş biçimleridir. Bu direnişin amacı mevcut sistemi devirmekten ziyade, sistem içinde kendilerine yaşam alanı açabilmektir.

Gri alanlardaki strateji ve taktik örüntülerine bakıldığında, merkezi yönetimin bu bölgelerde yaşayan toplulukları görmezden gelme, dışlama ya da yerinden etme stratejileri geliştirdiği görülmektedir. Bu stratejiler, özellikle soylulaştırma süreçleri aracılığıyla, gri alanların fiziksel ve toplumsal yapısına doğrudan müdahale etmekte; böylece barınma hakkı başta olmak üzere birçok temel hak ciddi biçimde ihlal edilmektedir. Bu stratejilere karşılık olarak, gri alanlarda yaşayan topluluklar da çeşitli taktikler geliştirmekte; bu taktikler aracılığıyla yaşama, barınma ve kültürel kimliğini koruma mücadelelerini gündelik yaşam içinde sürdürmektedirler. Bu küçük ölçekli eylemler, çoğu zaman görünmez ama sürekli. Türkiye'de gri alan niteliği taşıyan bölgelerde en fazla kent hakkı ihlaline

uğrayan grupların başında Roman toplulukları gelmektedir. Bu çalışmada ele alınan İzmir'deki Ege Mahallesi de barınma hakkından ve diğer temel haklardan büyük ölçüde mahrum bırakıldığı için, Yiftachel'in tanımıyla gri alan olarak değerlendirilebilecek Roman mahallelerinden biridir. Ayrıca, Ege Mahallesi bağlamında, bu müdahaleler devlet destekli kentsel dönüşüm süreçleriyle şekillendiği için, sosyal ve fiziksel dönüşümün bir örneği olarak devlet destekli soylulaştırma olarak değerlendirilebilir; yani devletin yönlendirdiği kentsel projeler aracılığıyla, yerleşik toplumların sosyal ve mekânsal yapılarının dönüşümü söz konusudur (Alonso, 2022).

ÇALIŞMANIN AMACI VE YÖNTEM

Bu çalışmada, İzmir'deki Roman topluluklarından biri olan Ege mahallesinin sosyal dışlanma ve mekânsal belirsizlikler bağlamında bir 'gri alan' olarak konumunu ele alarak, kent ve barınma hakkı tartışmalarına katkı sunmayı amaçlamaktadır. Ayrıca bu çalışmadaki temel odak, Ege Mahallesi'nde uygulanan sosyal konut projeleri (SKP) ve planlanan kentsel dönüşüm projelerinin (KDP) mekânsal, toplumsal ve politik etkilerini değerlendirmek ve özellikle de bu dönüşümlerin gri alan dinamikleri, kent ve barınma hakları ile devlet destekli soylulaştırma (state-led gentrification) potansiyeli açısından ne tür sonuçlar doğurabileceğini incelemektir.

Bu çalışma, ikincil veri temelli bir olgu çalışması olarak tasarlanmıştır; mahalledeki sosyal ilişkilerin doğrudan gözlemi yapılmamış olup, elde edilen bulgular mekânsal ve planlama odaklı çıkarımlarla sınırlandırılmıştır. Araştırma kapsamında, Ege Mahallesi'ne ilişkin kapsamlı ikincil veriler analiz edilmiş ve ardından mevcut SKP ile inşa aşamasındaki KDP'lerin planları üzerinden detaylı mekânsal karşılaştırmalar gerçekleştirilmiştir.

Bu temel çerçevenin desteklenmesi amacıyla, Ege mahallesinin dönüşüm süreçlerinin ek değerlendirmesi olarak *Space Syntax (Mekân Dizimi)* analizine de yer verilmiştir. Bu yöntemle, Ege Mahallesi'nin mevcut durumu ve dönüşüm sürecinde planlanan projeler Autocad üzerinde çizilerek dijital ortama aktarılmış, ardından DepthmapX yazılımı ile analiz edilmiştir. Analiz kapsamında *connectivity (bağlantı)* ve *integration (bütünleşme)* değerleri hesaplanmış ve mahalle ölçeğine bağlı kalınarak mevcut durum ile planlanan KDP arasındaki mekânsal farklılıklar ortaya konmuştur.

Yöntemsel sınırlılıklar olarak, *Space Syntax* analizlerinin harita ve parametrisasyon seçimlerine bağımlı olduğu, sınır etkileri ve ölçek duyarlılığının sonuçları sınırlayabileceği belirtilmelidir. Ayrıca, çalışmanın ağırlıklı olarak ikincil veri kullanması sosyal ilişkilerin doğrudan gözleminin mümkün olmamasına yol açmıştır; bu nedenle elde edilen bulgular mekânsal-temelli çıkarımlarla sınırlandırılmıştır.

EGE MAHALLESİNİN GRİ ALAN NİTELİĞİ

Ege mahallesi düşük-gelirli Roman grubunun yaşadığı bir alandır. Her düşük-gelirli grubun yaşam alanı gibi Ege Mahallesi de birçok yönden yetersiz ve sağlıksızdır (Öztürk, 2018). Mahalle halkının ekonomik sıkıntılarına ek olarak etnik kökenlerinden dolayı kent hakkı konusunda çeşitli problemler yaşamaktadırlar (Karaman, 2009). Yaşadıkları ekonomik ve sosyal sıkıntılara merkezi yönetimin çözüm önerisi getirmesinin aksine Ege Mahallesi yakın zamanda devlet destekli

soylulaştırmaya neden olabilecek kentsel dönüşüm projeleriyle ön plana çıkmıştır (Cin, 2016). Mekânsal kararlarda etkin olanların bu girişiminin, Ege Mahallesi sakinlerinin yaşam koşullarını olumsuz etkileyebileceği düşünülmektedir (İlhan, 2010). Bu sebeple Ege Mahallesi gri alan olarak kabul edilebilir.

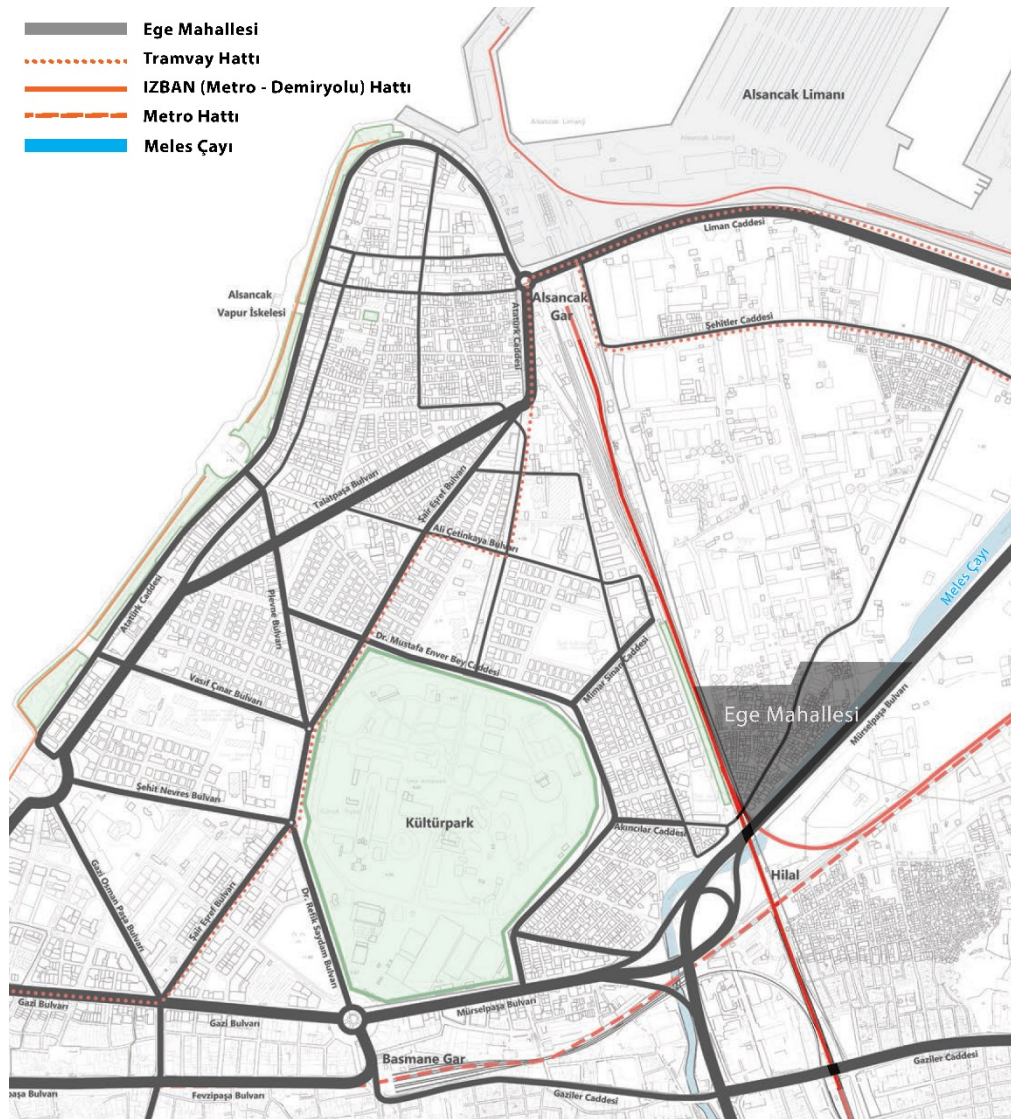
Kentin İçinde Bir Mahalle Olarak Ege Mahallesi

Ege mahallesi, İzmir'in merkezinde bulunan, resmi adı 'Ege' olarak geçse de mahalle sakinleri tarafından 'murtake', çevre mahalle sakinleri tarafından ise 'tenekeli mahalle' olarak adlandırılan bir mahalledir (Berent, 2014). Murtake, Rumcada *Murtaika* kökeninden gelen ve manası 'ölüler şehri' olan bir kelimedir. Bu şekilde anılmasının sebebi ise mahallenin bulunduğu bölgede daha önceden bir Rum mezarlığının bulunmasıdır. 'Tenekeli mahalle' olarak adlandırılması ise, bu bölgede inşa edilen ilk evin tenekeden olması ve daha sonra benzer yapılara sahip evlerin inşa edilmesinden kaynaklanmaktadır (Cin, 2016). Ege mahallesi 1922 tarihindeki İzmir yangınından önce Rumların yaşadığı bir mahalleyken, Türkiye-Yunanistan mübadelesinden sonra bu bölgeye Romanlar yerleşmiştir (Kılınç, 2017). Ege mahallesinin adı, 1960'tan beri Romanların ikamet etmesi sebebiyle Romanlarla bir anılmaktadır (Diktaş & Özbek, 2015). Bunun bir göstergesi olarak da mahalle Romanların etnik ve kültürel yapısından izler taşımaktadır. Bu nedenle mekânsal, ekonomik ve sosyal özellikler bakımından çevresinden farklılaşmaktadır.

Konumu, Fiziksel ve Mekansal Özellikleri

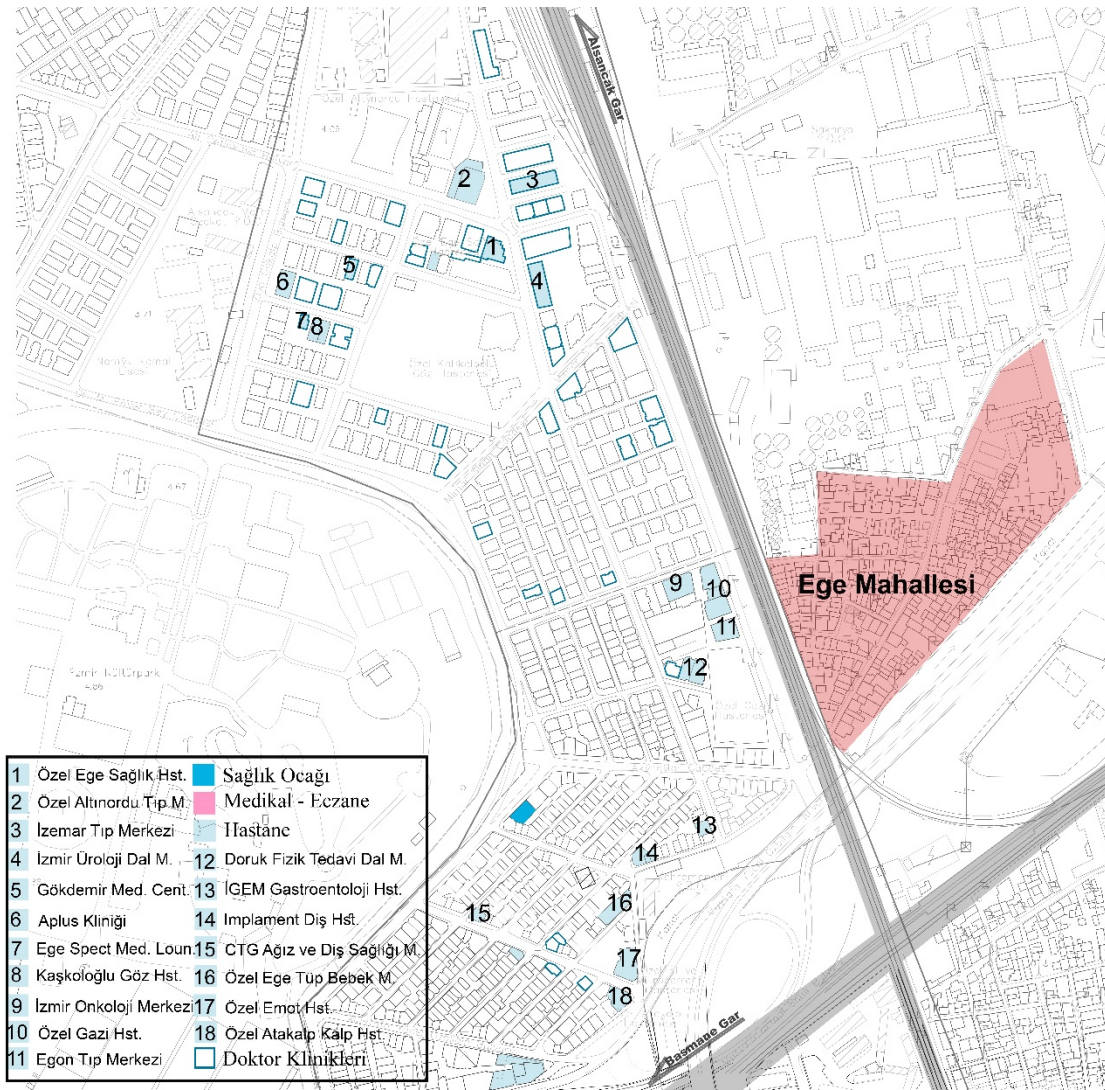
Ege mahallesi, İzmir Yeni Kent merkezinin güneyinde, liman arkası, 'darağacı' olarak bilinen bölgede yer almaktadır (*Şekil 2* **Hata! Başvuru kaynağı bulunamadı.**). Aynı zamanda, Alsancak stadyum, Kültür Park (eski fuar alanı) ve limana yakınlığı sebebiyle merkezi bir konuma sahiptir. Ege mahallesi Meles çayı ve İzban (metro-demiryolu hattı) ile iki tarafı çevrili sanki kent ile arasına set çekilmiş bir üçgen formundadır (Öztürk, 2018). Ege mahallesinin çevresinin değeri ve rayiç bedelleri, gökdelen ve İzmir Yeni Şehir Merkezi gibi şu anda inşa edilen veya yapılması planlanan projelerden bu yana her geçen gün artmaktadır (Cin, 2016).

Aynı zamanda Ege mahallesinin bulunduğu bölge İzmir'in sağlık turizmi açısından da büyük öneme sahip olan ve çevresinde birçok özel hastane bulunan bir bölgedir (*Şekil 3*). Bölgede artan sağlık turizmi yalnızca çevredeki binaların değerini yükseltmekle sınırlı kalmamış, aynı zamanda yüksek katlı yapılaşmanın yaygınlaşmasına da zemin hazırlayarak Ege Mahallesi'nin kentsel dönüşüm baskılarına daha açık hale gelmesine katkıda bulunmuştur. Tüm bu olanlara rağmen Ege mahallesinin kira değeri artmamakta hatta birçok yönden hem ekonomik hem de kente dâhil olma gibi sıkıntılar çekmektedir. Ege mahallesi kentin çeperinde yer almasa da içinde bulunduğu şartlar gereği kentin iç çeperinde olduğu söylenebilir. Bu sebeple gri alan olarak kabul edilmesi aşikârdır.

Şekil 2. Ege Mahallesi ulaşım haritası

Ege mahallesi 6,5 hektarlık bir alana yerleşmiş ve 2008 yılındaki çalışma verilerine göre bu alanda 2150 kişi yaşadığı saptanmıştır (Yörür, 2022). Diktaş and Özbek (2015)'in araştırma sonucuna göre, Ege mahallesinde 770 hane ve 2270 birey bulunmaktadır. Resmi kayıtlara bakıldığında ise, Ege Mahallesinin 2021 yılı adrese dayalı nüfus sistemine kayıtlı 1929 kişi bulunmaktadır.

Şekil 3. Ege Mahallesi çevresi sağlık turizmi kurgusu (İYTE, Kentsel Tasarım Yüksek Lisans, stüdyo dersi araştırması için hazırlanmıştır).

Konut Yerleşimi ve Tipleri

Ege Mahallesi, tamamen gayri resmi bir mahalle olmasa da, konut gelişimi sürecinde resmi planlama ve izinlerden yoksun kalması nedeniyle gayri resmi özellikler taşımaktadır (Diktaş & Özbek, 2015). 1970'li yılların planlama sürecinde, mahallenin bir kısmında imar planı kapsamında, o dönemin yüksek katlı binaları olan 6 katlı yapılar inşa edilmiştir (Diktaş & Özbek, 2015). Fakat zamanla bölgeye yapılan göç kontrol edilememiş ve bu bölge gayri resmi olarak genişlemiştir (Diktaş & Özbek, 2015). Bu sebeple, Ege mahallesi hem resmi yapıları hem gayri resmi yapıları barındırmaktadır.

Mahallede, 19. yüzyıldan kalma tarihi binalar, çok katlı (5-6 katlı) konut blokları ve gecekondular gibi düşük katlı gayri resmi yapılar olmak üzere 3 tip konut vardır (Diktaş & Özbek, 2015). Mahalle, konut, ticaret ve dini tesis olmak üzere 3 ana arazi kullanım kurgusu şekillenmektedir. Mahallede bir adet dini tesis bulunmaktadır ve konutların çoğunun zemin katı ticaret alanı olarak

kullanılmaktadır. Mahallede herhangi bir eğitim yapısı, kamu-hizmet yapısı veya sağlık yapısı bulunmamaktadır. Aynı zamanda, mahallenin sokakları çok dar ve evler bitişik olmasa da birbirine çok yakındır. Sokaklar, mahalle sakinleri için hem etkileşim alanı hem de Hıdırellez ve düğün gibi özel günlerde etkinlik alanına dönüşmektedir. Sokakların kesiştiği noktada genişleyen alan, mahallede bir meydan oluşturmakta, düğünlerin ve kutlamaların yapıldığı bir kamusal alan tanımlamaktadır.

Ege mahallesi çevresindeki yapılı çevrede gerçekleşen birçok gelişmeye rağmen, fiziksel bozulmalar, konut yetersizliği veya uygun fiyatlı olmayan evler ve güvenlik sorunu gibi barınma hakkını ilgilendiren birçok problem ile yüz yüze kalmaktadır (Cin, 2016). Bu problemlerle birlikte, ilgili aktörlerden yeterli destek alamamaları nedeniyle gri alan olarak yaşadıkları sıkıntılar her geçen gün artmaktadır. Barınma hakkını ilgilendiren problemlerin en başında konutların fiziksel koşulları gelmektedir. Ege mahallesindeki konutların fiziksel şartları göz önüne alındığında yine iki kategoriye ayrılma söz konusudur. Yüksek-katlı olarak tasvir edilen binaların fiziksel şartları orta derecede iyi olarak kabul edilebilirken, gecekondü tipindeki konutlar tam anlamıyla Ersan Ocak'ın (2002) 'yoksulun evi' tasvirine uymaktadır. Ocak (2002)'a göre düşük kaliteli inşaat malzemelerinin kullanımı ve nitelikli bilgi ve deneyim eksikliği nedeniyle yoksulların evinin inşasının hiç bir zaman bitmediği gibi sürekli olarak desteklenmesi ve onarılması gereken yapılar olarak yoksulluğun fiziksel alana yansımalarıdır (Ocak, 2002). Bu nedenlerle, "yoksulların evleri birçok kez yıkılıp yeniden inşa edilmektedir" (Ocak, 2002). Ocak'ın da bahsettiği gibi, Ege Mahallesi'ndeki gecekondü tarzı konutlar hem fiziksel yapıları hem de sundukları yaşam koşulları açısından sağlıklı bir çevre sunmaktadır. Konut ve çevresel koşulların bu denli yetersiz olması, yalnızca fiziksel sağlık açısından değil, toplumsal güvenceden ve güvenli yaşam hakkından da mahrumiyet anlamına gelmektedir. Bu bağlamda, Öztürk'ün (2018) gözlemlerine göre, Ege Mahallesi'ndeki konutlar, sağlıklı çevre koşulları nedeniyle, sakinlerinin fiziksel güvenliğini tehdit ettiği gibi, temel yaşam standartlarının sağlanamadığı bir sosyal dışlanma ortamı da yaratmaktadır. Ege mahallesindeki sağlıklı konut koşullarına ek olarak, hane sayısı da oldukça yüksektir (Diktaş & Özbek, 2015). Ev başına elde edilen geliri artırmak amacıyla birçok aile aynı evi paylaşarak hayatlarını sürdürmeyi tercih etmektedir (Diktaş & Özbek, 2015).

Ege mahallesi, bahsedildiği üzere, barınma ve konut hakkından yoksun kalmakta ve birçok sıkıntıyı beraberinde yaşamaktadır (Cin, 2016); benzer sorunların İzmir'deki diğer Roman yerleşimlerinde de görüldüğü, özellikle Urla'daki Roman topluluğunun konut sorununu ele alan çalışmada ortaya konmuştur (Avar vd., 2024). Toplum tarafından dışlanmaları ve iktidar ilişkilerinde yeterince temsil edilmemeleri nedeniyle, gri alan olma durumunun en önemli boyutlarından biri olan barınma hakkına erişimde güçlüklerle karşılaşmaktadırlar.

Sosyal ve Ekonomik Şartlar

Romanlar belki de toplumdan hep hor görüldükleri ve dışlandıkları için fazlasıyla kendi içlerine dönük ve sosyal bağları çok sıkı olan topluluklardır. Ege mahallesinde yaşayan Romanların sosyal ilişkilerinde de aynı bütünlük görülmektedir (Öztürk, 2018). Bu durum özellikle aile bağları ve komşuluk ilişkilerine yansımaktadır. Ege mahallesinde sosyalleşme mekânları yeterli sayıda olmadığı için onlar için sokaklar etkileşim ve sosyalleşme alanları, sokakların kesiştiği noktalar ise meydan haline dönüşmüştür (Öztürk, 2018). Aynı zamanda, mahalle sakinleri için etkileşim alanı olan

sokaklar, Hıdırellez ve düğün gibi özel günlerde tören alanı olarak kullanılmaktadır (Öztürk, 2018). Ege mahallesindeki Romanların kendileri arasında var olan sosyal bağlarının aksine onlar toplum ile karşılıklı olarak birbirlerine uzak durmaktadırlar. Bunun en temel sebebi, Romanların etnik kökenlerine karşı toplumda var olan önyargının olmasının yanında eğitim seviyesi, ekonomik statü gibi farklılıkların toplum ile Romanlar arasında bir uçurum oluşturmaktadır.

Cin (2016)'ın yapmış olduğu anket sonucuna göre Ege mahallesindeki eğitim seviyesinin oldukça düşük olduğu gözlenmiştir¹. Aynı zamanda, anket sonuçlarına göre eğitim seviyesinin düşük olmasının nedeni olarak ailelerin çocuklarına ısrarcı olmaması, okula göndermeyi göze alamadıkları ve okullarına önem vermedikleri saptanmıştır (Cin, 2016).

Ege mahallesi, konum olarak sağlık turizminin dolayısıyla özel hastanelerin yoğunlukta olduğu bir bölgede yer almasına rağmen, sağlık hakkına ulaşımı zor olan bir mahalledir. Yörür (2022)'ün yapmış olduğu anket sonuçlarına göre, mahallede yaşayan kimselerin çoğu zaman sağlık ücretlerini karşılayamadığı, sağlık hizmetleri için en yakın sağlık ocağı veya devlet hastanelerini kullandıkları ve hatta ilaçları eczanelerden borç karşılığında aldıkları gözlemlenmiştir.

Diğer bir taraftan, Ege mahallesi toplu ulaşım anlamında dört bir taraftan çevrili bir mahalle olsa da hatta toplu ulaşım akslarından bir tanesi mahallenin içerisinden geçse de mahallede herhangi bir otobüs durağı bulunmamaktadır (*Şekil 2*). Dolayısıyla, Ege mahallesinde yaşayan bireyler ulaşım için belediye otobüsü ve minibüslerini kullanabilseler de mahallelerine ulaşabilmek için en yakın durakta inerek yürümeleri gerekmektedir. Bu durum aslında, mahallede yaşayan bireylerin ulaşım hakkına erişimlerinin de zorluğunu gözler önüne sermektedir.

Ege mahallesindeki hanelerin tamamı düşük-gelirli olarak kabul edilse de bu hanelerden 187'si yardıma muhtaç kimselerdir (Diktaş & Özbek, 2015). Anlaşıldığı üzere, Ege Mahallesi yoksulluk ile ciddi boyutlarda mücadele etmektedir (Diktaş & Özbek, 2015). Mahalledeki eğitim düzeyi ile ilişkili olarak iş imkânlarının kısıtlı olması mahalledeki işsizlik ve buna bağlı olarak yoksulluk seviyesini her geçen gün arttırmaktadır. Buna bağlı olarak hayatta kalma mücadelesi bazen kayıt dışı ekonomi bazen ise yasadışı suç faaliyetleriyle sonuçlanmaktadır (Diktaş & Özbek, 2015). Ege mahallesinin içinde bulunduğu (bulunmak zorunda olduğu) sosyal ve ekonomik şartların yetersizliklerinden dolayı, mahallede yaşayan bireyler sağlıklı beslenemeyen, temel sağlık, eğitim, barınma ve ulaşım hakkına bile rahatlıkla erişemeyen kimselerdir. Bu durum onların kent içinde hep gri alanda kaldıklarının, fiziksel olarak var olsalar da sosyal olarak kentin içinde olmadıklarının bir göstergesidir.

Kentin Dışında Bir Mahalle Olarak Ege Mahallesi

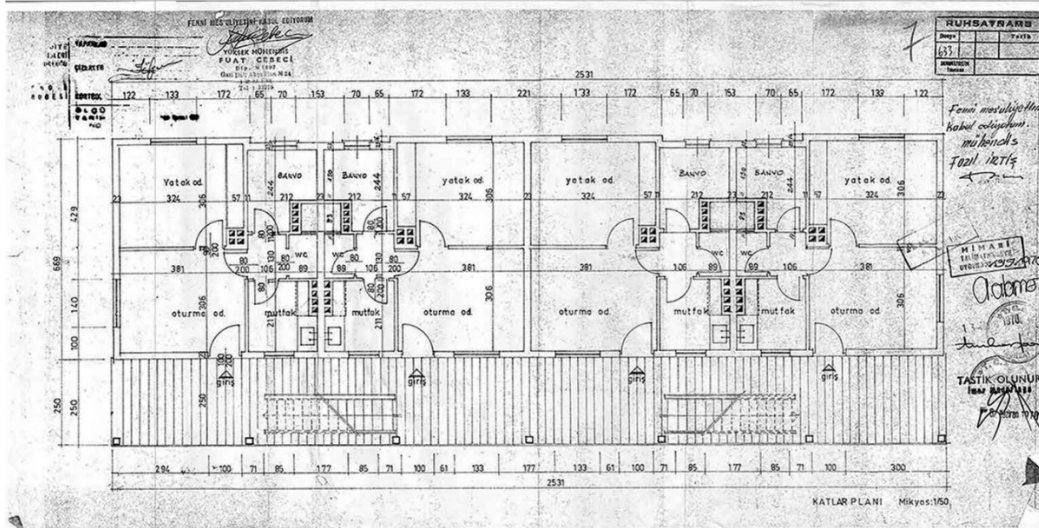
Kentin içinde bulunduğu halde kentin dışında kalma hali birçok gri alanının yaşadığı bir problemdir. Ege mahallesi de onlardan biridir. Ege mahallesi gibi resmiyette kentin merkezinde var olan birçok

¹ Çalışmaya konu olan araştırma üzerinden belirli bir süre geçmiş olması nedeniyle mahallede yıllar içerisinde gelişmiş bir sosyal değişimin olması beklense de Ege mahallesinin toplumdan soyutlanmış ve kendi kabuğuna itilmiş haliyle öngörülen sosyal değişimin neredeyse hiç olmadığı yadsınamaz bir gerçektir.

mahalle yaşadığı dışlanma, kent haklarından mahrum kalma ve formel ve enformel arasına sıkışmış konum gibi sıkıntılar sebebiyle kentte oluşan görünmez duvarlar ile kentin dışında kalmaktadır.

Mekânsal Dönüşüm Süreçleri: Yeniden Benimseme Pratikleri

Ege mahallesinin, kentin içinde olduğu halde bir o kadar kentin dışında kalma hali farklı dönemlerde devlet eliyle mekânsal dönüşüm projeleri üzerinden sık sık gündeme gelmiştir. İlhan'ın (2011) bahsettiği üzere, Ege mahallesinde değişmeyen tek şey değişim olduğu için, Ege mahallesi değişim ve dönüşüm projelerine sıklıkla maruz kalan bir mahalledir. 1970'lerde, Romanların barınma koşullarının iyileştirilmesi amacıyla dönemin İzmir belediye başkanı Osman Kibar öncülüğünde uygulanan sosyal konut projeleri (SKP) hayata geçirilmiştir (Kılınç, 2017). Bu projede, 12 blok inşa edilmesi planlansa da, bu blokların sadece 7 tanesi tamamlanarak 118 ailenin konut sahibi olmasına olanak sağlamıştır (Kılınç, 2017). SKP birimleri tek bir plan tipi üzerinden tasarlanmış olsa da blokların yerleşim kararları iki farklı tipolojiye yer açmıştır. İlki mahalleyi ikiye bölen ana caddeye paralel, üç yatay blok şeklinde, 6 katlı ve her katta 6 daire, zemin katlarda ise 6 ticari alan kurgulanmıştır. İkinci tipolojide ise ana caddenin gerisinde konumlanan daha kısa bloklar şeklinde toplam 16 daire yer almaktadır (Şekil 4). Bloklar arasında oluşan açık alanlar mahalle yerleşiminde içine kapalı bir tipoloji oluşturmadığından mahalle sakinlerinin eğlence kültürü kapsamındaki düğün, Hıdırellez gibi etkinliklerin yapılmasına olanak sağlayan bir ortak alan görevi görmektedir. Ayrıca, Kılınç'ın (2017) makalesinde elde ettiği sonuçlara göre mahalle sakinleri SKP'nin yeniden benimsenme pratikleri (reappropriation) kapsamında bazı ortak alanları mevcut birimlere dâhil etme, ticari kullanım için tasarlanan bazı mekânların konuta dönüştürülmesi, her konutun farklı renkte boyanması, mevcut birimlerin geniş ailelerin yaşamasına uygun olarak genişletilmesi gibi kişiselleştirmelerin olduğundan bahsetmektedir.

Şekil 4. SKP blok planları (Kılınç & Cin, 2022).

Yatay bloklar özelinde dairelere ulaşım, önlerindeki ortak balkonlar aracılığıyla sağlanmakta ve yarı kapalı bir sirkülasyon alanı oluşturmaktadır. Yarı kapalı alanlar zaman içinde sakinlerin benimsemesi ile yalnızca sirkülasyon işlevi ile sınırlı kalmamış, sosyal toplanma, çamaşır asma, ve ev sakinlerinin komşularıyla iletişime geçme gibi dışa dönük yaşam pratikleriyle uyumlu bir mekana dönüşmüştür.

(Kılınç, 2017). Böylelikle bu plan tipi kamusal ve özel alanlar arasındaki sınırlar için bir bulanıklaşma oluşturarak yarı özel/yarı kamusal mekân olarak yeni bir tanım kazanmaktadır. Daire planları özelinde yaşam alanlarında herhangi bir hol veya antre bulunmaması girişin doğrudan oturma odasına bağlanması da özel ve kamusal alan arasındaki bulanıklaşmayı desteklemekte ve Roman topluluğunun dışa dönük ve güçlü yaşam pratiklerini desteklemektedir (Kılınç, 2017). Mahalle sakinlerinin günlük yaşam pratikleri, akşam ve gece saatlerinde yoğunlaşan mahalle aktiviteleri, düğün gibi toplumsal etkinliklerin açık alanlarda gerçekleştirilmesi ve kullanıcıların konutlarını kişiselleştirme ve yeniden benimseme pratikleri, 1970'lerdeki mekânsal kurgunun, yerel yaşam dinamikleriyle uyumlu, esnek ve sosyal açıdan zengin bir ortam yarattığını ortaya koymaktadır (Şekil 5).

Şekil 5. SKP bloklarının yeniden benimsenme pratikleri doğrultusundaki kullanımı (Kılınç, 2017).

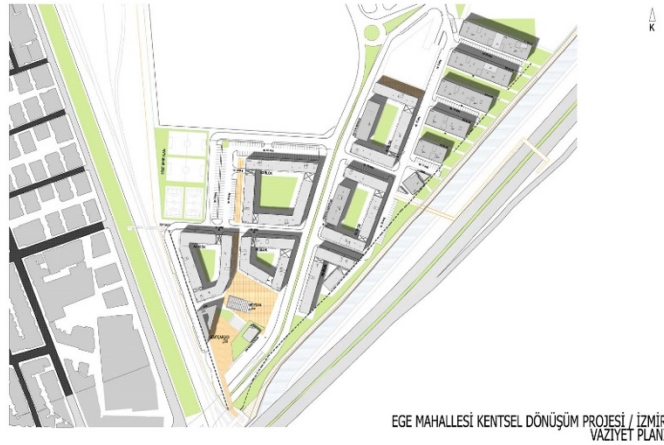
Mekansal Dönüşüm Süreçleri: Kentsel Dönüşüm Projesi ve 'Barınma Hakkına Önerilen Refah Düzenlemeleri'

Son yıllarda, bazı kentsel dönüşüm projeleri, kent mekanı üzerinden değer artışı (rant) yaratılması ve bu artışın daha yüksek sosyoekonomik statüye sahip gruplar lehine yeniden dağıtılması gibi sonuçlar doğurabilmektedir. KDP'lerde atılan her adımın kentteki yapı stokunun ve kentlinin yaşam koşullarının iyileştirilmesi adına yapıldığı iddia edilse de proje bitimindeki dönüşüm sonucunda özel sektörün veya farklı bir grubun (daha yüksek statüye sahip bir grup) yerleştiği mekânlar haline dönüştüğü çokça kez gözlenmiştir (Erdüzgün & Yöres, 2019).

Bahsedildiği üzere, Ege mahallesi, yaşama, barınma, eğitim, iş ve kentin imkânlarına erişim hakkı gibi birçok kent hakkından mahrum bırakılmaktadır (Cin, 2016). Ege Mahallesi, kent merkezindeki yüksek rantlı alanlara yakın konumu nedeniyle; mahallede yaşayan Roman topluluğunun yaşam koşullarını iyileştirmeyi amaçladığı önerilen KDP bağlamında yeniden tartışılmaktadır (Yörür, 2022). İzmir Büyükşehir Belediyesi bünyesinde planlanan proje, Türkiye'deki diğer dönüşüm projelerinin aksine alanda yaşayan kentlinin sosyal hayat kalitesini desteklemek amacıyla projeyi 'iyileştirmek' kavramı altında, katılımcılarla desteklenen bir proje olarak nitelendirmektedir (Uysal & Arslan Avar, 2021). İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2009 yılında Ege mahallesinde iyileştirme adı altında kademeli olarak gerçekleştirilecek olan KDP'nin planlandığını halka duyurmuş, 2 Şubat 2024'te temel atma töreni ile projeye başlamıştır.

Projenin detayları incelendiğinde kat planlarında hiçbir ortak alanın yer almadığı, ortak alanların 6 katlı blokların ortalarında bulunan avlular özelinde düzenlendiği görülmektedir (Şekil 6). Vaziyet planına göre, Ege Mahallesi'nde toplam 809 adet A tipi konut üretilecek; bu konutlar 1+1, 2+1 ve

3+1 seçeneklerinde, 31 ile 114 metrekare arasında değişen büyüklüklerde sunulacaktır (Ege Mahallesi Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi, 2024; Hürriyet, 2014). Planlar özelinde dairelerin büyüklüklerine göre plan tipolojisi değişmekle birlikte, bazı dairelerde hol mekânı varken bazı dairelerde giriş direk salona açılmaktadır (Şekil 7). Her ne kadar 1970’lerdeki SKP’ndeki daireler özelinde hol mekânının olmaması ve dairelerin girişinin direk ortak balkonlara açılıyor olması Roman topluluğunun dışa dönük ve güçlü yaşam pratiklerini destekler nitelikte olsa da, aksine KDP’nde dairelerin kapalı apartman holüne açılıyor olması Roman sakinleri için aynı etkiyi yaratmayacağını düşündürmektedir. Planların büyüklüğü ve tipolojisindeki çeşitlilik, Roman topluluğu için teorik olarak daha konforlu bir yaşam ortamı sağlayabilir. Ancak yapılan ikincil veri analizleri ve literatürde benzer kentsel dönüşüm projelerine ilişkin bulgular, apartman yaşamının sosyo-kültürel etkileşimi azaltabileceğini göstermektedir. Örneğin, yüksek katlı apartmanlarda yaşayan bireylerin sosyal izolasyon ve düşük düzeyde etkileşim yaşadıkları tespit edilmiştir (Nguyen vd., 2024). Bu durum, açık alanlara dayalı toplumsal etkileşim kültürüne sahip Roman toplulukları için dezavantaj yaratabilir.

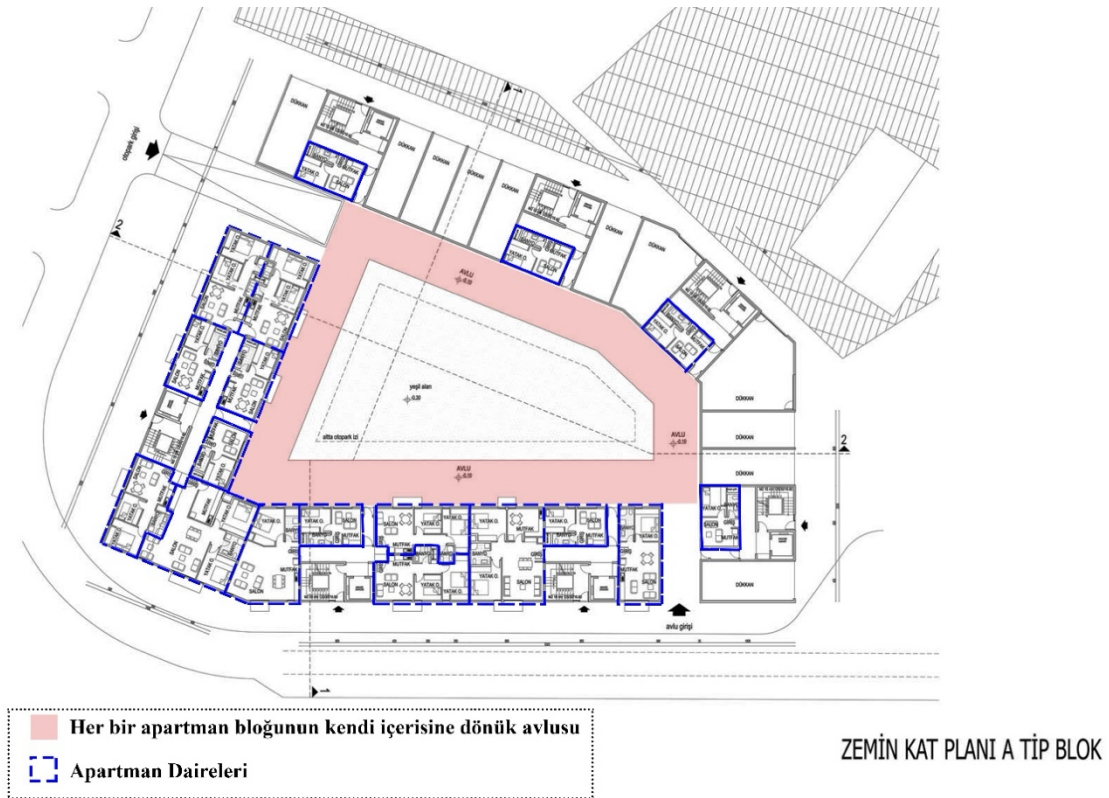
Şekil 6. Ege Mahallesi KDP Vaziyet Planı.

Ek olarak, mahalledeki mevcut günöbirlik ticari faaliyetlerin sürdürölebilmesi amacıyla konutların altında 60 adet ticari birime yer verileceği, böylece toplamda 911 bağımsız birim hedeflendiği belirtilmektedir (Ege Mahallesi Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi, 2024; Hürriyet, 2014). KDP’ndeki, modöler sistem birimlerin büyüklüklerinin değiştirilebilmesine ve sayısının arttırılabilmesine olanak tanısa da, bu modern düzenlemede bireysel daireler arasındaki geçiş alanları, 1970’lerdeki ortak balkon uygulamasının yerini alacak şekilde merkezi avlulara indirgenmiştir. Bu durum, mekânsal bütönlüğün ve kullanıcıların kendi aralarında kurduğu spontane etkileşimin kaybolması riskini beraberinde getirmektedir. Yeni projenin teknolojik ve estetik açıdan çağdaş mimari yaklaşımlar içermesi olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Ancak literatürde, fiziksel dönüşüm projelerinin toplulukların yerleşik sosyal pratikleriyle her zaman uyumlu olmadığını gösteren örnekler bulunmaktadır. Özellikle dönüşümün, mekânsal aidiyet, komşuluk ilişkileri ve açık alan kullanımı gibi gündelik yaşam pratikleri üzerinde dönöştürücü etkiler yarattığına dair bulgular mevcuttur (Akalın, 2016; Kayıkçı & Aydın, 2023; Lees, 2008). Bu bağlamda, Ege Mahallesi özelinde de yeni yerleşim düzeninin mevcut sosyal alışkanlıkları destekleyip desteklemediği dikkatle değerlendirilmesi gereken bir konudur.

Şekil 7.Ege Mahallesi KDP Zemin Kat Planı B Tîp Blok.

Diğer bir taraftan, mevcuttaki Ege mahallesinin yapısal dokusunda sokak kavramı Romanlar için buluşma, toplanma ve organizasyon alanları niteliğindedir. KDP'nin detaylarında ise sokaklardaki toplanma kavramını değiştirecek nitelikte bir tasarım kararı olarak her bir apartmanın kendi içerisine dönük avlulu olarak tasarlandığı göze çarpmaktadır (Şekil 8). Bu, mevcutta etkileşim alanları olarak kullanılan sokak ve meydanların hâlihazırdaki fonksiyonunun değişmesine sebep olabilecek bir tasarım kararıdır.

Şekil 8. Ege Mahallesi KDP Zemin Kat Planı A Tîp Blok.

Projede sunulan yapı tipolojilerinin, literatürde Romanların geleneksel yaşam pratiklerine ve ekonomik koşullarına ilişkin tanımlarla uyumlu olmadığı görülmektedir (örneğin bkz. İlhan, 2010). Buna ek olarak, KDP'lerin borçlandırma odaklı uygulamaları, hâlihazırda ödenebilir olmayan konutların el değiştirmesine yol açarken, Roman topluluklarının kent merkezine yakın konumlanmayı tercih etmelerinin ekonomik ve mesleki gerekçeleri de bu sürecin etkilerini artırmaktadır. Bu koşullar, Romanların barınma ve kent hakkını ihlal eden, onları marjinalleştirici bir dönüşüm sürecinin yaşanmasına yol açmaktadır. Bahsi geçen KDP “gri alan” olarak tanımlanan bölgelerdeki topluluklara kentte yer açma iddiasıyla sunulsa da, projenin tamamlanmasının ardından bu alanların rant baskısına açılması olasıdır. Bu açıdan bakıldığında, Ege Mahallesi kentsel dönüşüm projesi Carteau'nun (1988) stratejiler tanımına uyacak cinsten bir hareket olarak kabul edilebilir. Planlanan KDP, Ege Mahallesi'nde yaşayan Roman topluluğunun ihtiyaçlarını karşılamaktan ziyade, bölgenin devlet destekli soylulaştırılmasına zemin hazırlayan bir girişim olarak değerlendirilmektedir (Cin, 2016). Smith & Sorkin (1992), kentsel alanlarda fiziksel olarak var olan ancak görmezden gelinen çöküntü bölgelerinin, kentsel dönüşüm projeleri aracılığıyla rant odaklı alanlara dönüştürüldüğünü ifade etmektedir.

Lefebvre'in (1996) tanımladığı kente katılım ve sahiplenme hakkı, Ege Mahallesi'ndeki Roman topluluğunun kent hakkını savunmada kritik bir öneme sahiptir. Katılım hakkı doğrultusunda, Ege Mahallesi'nde Romanlar bazı proje aşamalarına katılım sağlamış olsalar da, nihai tasarım ve uygulama süreçlerinde bu katılımın çıktıları göz ardı edilmiştir. Romanların ihtiyaç ve talepleri projeye yansıtılmamış, dolayısıyla katılım hakkı yalnızca biçimsel düzeyde kalmıştır. Bu durum, kentsel dönüşüm sürecinde demokratik katılımın ve topluluk temelli planlamanın gerçekleştirilmediğini göstermektedir. Sahiplenme hakkı doğrultusunda ise, Ege Mahallesi'nde dönüşüm projelerinin mevcut sosyal dokuya uygun olmaması ve mahalledeki mekânsal düzenlemelerin Romanların yaşam pratikleriyle örtüşmemesi, bu topluluğun sahiplenme hakkını ihlal etmektedir. Kentsel dönüşüm projelerinin bu iki temel hakkı ihlal etmesi, Romanların kentle olan bağlarını zayıflatmakta ve marjinalleştirilmelerini derinleştirmektedir.

Dolayısıyla KDP'nin uygulanması, Ege Mahallesi'nde yaşayan Romanların yaşama ve barınma haklarının ihlaliyle sonuçlanabilir. Bu, zaten gündelik yaşam şartları oldukça güç olan Ege mahallesinin yaşam hakkından daha da mahrum olması anlamına gelmektedir. Bu sebeple projenin birçok gri alanın maruz kaldığı bir sonuç olan devlet destekli soylulaştırma ile sonuçlanması muhtemeldir (Cin, 2016). Bu durum, Ege mahallesinde yaşayan Romanlar gibi gri alanlardaki yaşama ve barınma hakkı gibi birçok hakkın her an tehlike altında olduğunu göstermektedir.

Mekânsal Dönüşümlerin Karşılaştırmalı Değerlendirmesi

1970'lerde hayata geçirilen ve Ege Mahallesi sakinleri tarafından aktif olarak kullanılan SKP dair yapılan çalışmalarda, Roman halkının yaşam biçimi, mahalle içindeki sosyal ilişkiler ve projenin mimari özellikleri üzerinden kısmen olumlu sonuçlara ulaşılmıştır. Buna karşın, günümüzde inşaatı devam eden KDP mahalle sakinlerinin kullanımına henüz açılmamıştır. Yapılan bu karşılaştırmalı değerlendirme, mevcut Ege Mahallesi'nin analizlerinden, mahallenin mevcut ve planlanan mimari tipolojisinden yola çıkarak, SKP kurgusu ile KDP arasındaki farkları ve potansiyel etkileri ortaya koymayı amaçlamaktadır.

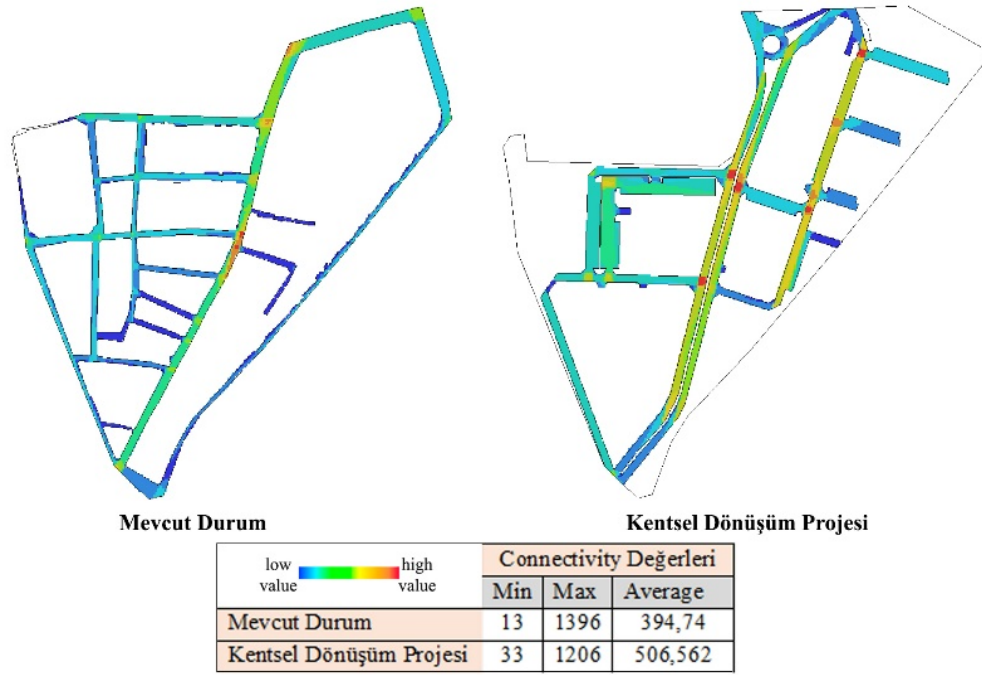
SKP her ne kadar mevcuttaki mahalle içinde az sayıda bloktan oluşsa da bloklardaki daireler özelinde mekânsal dönüşüm kurgusu, özellikle Roman topluluğunun yaşam tarzını ve sakinlerin sosyal etkileşimlerini destekleyen, esnek bir mekânsal organizasyon sunmuştur. Bu yaklaşımda, ortak balkonlar ve yarı kapalı sirkülasyon alanları, ev ile sokak arasındaki sınırları bulanıklaştırarak, kullanıcıların hem özel hem de kamusal alanları akıcı bir şekilde kullanabilmelerine olanak tanımıştır. Böylece mahallenin kendi bünyesindeki komşuluk ilişkileri, Roman topluluğuna has etkinlikler, rutinler ve bireysel mekânın kullanıcıları tarafından şekillendirilmesi gibi dinamikler ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan günümüzde Ege Mahallesi için planlanmış olan KDP, standartlaşmış ve modüler bir yapılaşma modeli sunarken, kat planlarında ortak alanların eksik olması, sosyal etkileşim alanlarının merkezi avlulara indirgenmesiyle, mahallenin sosyal dokusunu mevcut halinden daha da zayıflatabilecek bir potansiyel taşımaktadır. Mevcuttaki SKP’de sakinlerin yeniden benimseme pratikleri ile şekillenen, esnek ve Roman halkının yaşam şartlarına adaptif olabilen yapısı, KDP’nde yerini daha keskin ve belirgin sınırlara bırakmaktadır. Bu durum, mekânsal esneklik ve sosyal bütünleşme açısından, 1970’lerdeki uygulamanın yerel topluluğun ihtiyaçlarıyla daha uyumlu olduğunu, ancak modern yaşam standartları ve teknolojik altyapı gibi kriterlerde yeni KDP’nin belirli avantajlar sunabileceğini göstermektedir.

Öte yandan, mevcut durumda Ege Mahallesi’ndeki sakinler, sosyal ve mekânsal haklar kapsamındaki kent hakkı ve barınma hakkına tam erişemeyen, marjinalize edilmiş bir topluluğu temsil etmektedir. Bu bağlamda, inşa edilmekte olan KDP, bu temel haklara çözüm sunmaktan ziyade, mevcut sorunları derinleştirme ve soylulaştırma riski taşımaktadır. Karşılaştırmalı olarak ele alındığında, her iki yaklaşımın da kendine özgü artıları ve eksileri bulunmakta; mevcuttaki SKP, toplumsal etkileşimi ve mahalle kimliğini güçlendirirken, KDP modernite ve esneklik vaat etmekte, ancak yerel sosyal pratikleri göz ardı ederek mevcut toplumsal mağduriyeti artırma potansiyeli göstermektedir.

Mekansal Dönüşümlerin Ek Analiz Değerlendirmesi (Space Syntax)

Ege mahallesinin *bağlantı* (*connectivity*²) analizinin sonuçlarına göre, bağlantı açısından KDP, genel bağlantıyı arttırmış ve mekânsal erişim daha dengeli hale getirilmiştir (Şekil 9). Ancak, maksimum bağlantı değerinin düşmesi, mahallenin mevcut durumundaki yoğun kullanılan ve merkezi noktaların erişilebilirliğinin KDP kapsamında bu farkların görece azalmış olabileceği düşünülmektedir. Mahallenin mevcut durumunda bazı mekânlar aşırı bağlantıya sahipken, KDP ile birlikte bağlantıların daha dengeli bir şekilde dağıldığı gözlemlenmektedir. Bu veri sonuçlarına göre, Roman topluluğunun sosyal ve ekonomik yaşamı, kamusal alan kullanımıyla doğrudan ilişkili olduğundan, bağlantının artması genel olarak olumlu bir etki yaratıyor gibi görünse de belirli merkezi alanların önem kaybetmesi sosyal etkileşim açısından bir kayba da yol açmaktadır.

² *Bağlantı (Connectivity)* analizi, bir mekânın komşu olduğu diğer mekânlarla doğrudan bağlantı kurma kapasitesini gösterir (Gündoğdu, 2014). Yüksek *bağlantı* değerleri, bir alanın daha fazla bağlantıya sahip olduğunu ve erişilebilirliğinin yüksek olduğunu gösterirken, düşük *bağlantı* değerleri, mekânın daha izole olduğunu veya erişimin sınırlı olduğunu işaret eder.

Şekil 9. Mekânsal dönüşüm karşılaştırmalı bağlantı (Connectivity) analizi.

Ege mahallesinin *bütünleşme* (*integration*³) analizinin sonuçlarına göre, mahallenin mevcut durumunda belirli aksların yüksek değerler taşıdığı ve mahallenin kentsel ağla görece güçlü bağlantılar kurduğu görülmektedir. KDP sonrasında ise bütünleşme değerlerinin düştüğü ve özellikle yerel merkezlerin önemini kaybettiği gözlenmektedir (Şekil 10). Ayrıca, KDP'nin planları dikkate alındığında, bütünleşme değerlerinin genel olarak düştüğü görülmektedir. Bu durum, yeni planlamada mahalledeki mekânsal organizasyonun genel kentsel sistemle daha az bütünleştiğini göstermektedir. Buna ek olarak, KDP kapsamında mekânsal bütünleşmenin azalması, mahallenin kentsel sistemle olan bağlarını zayıflatmış ve yerleşim giderek kendi içine kapalı bir düzene dönüşmesine yol açmıştır. Roman topluluğunun kente erişimi ve kamusal alan kullanımı bütünleşme ile doğrudan ilişkili olduğundan, KDP'nin bütünleşme değerlerindeki bu düşüş, topluluğun daha fazla sosyal izolasyon riskiyle karşı karşıya olduğunu göstermektedir.

³ *Bütünleşme* (*Integration*) analizi, bir mekânın genel ulaşılabilirliği ve kentsel sistemle ne kadar entegre olduğunu gösterir (Sadek & Shepley, 2016). Yüksek bütünleşme değeri, bir mekânın merkezi ve erişilebilir olduğunu, düşük bütünleşme değeri ise mekânın izole olduğunu gösterir.

Şekil 10. Mekânsal dönüşüm karşılaştırmalı bütünleşme (Integration) analizi.

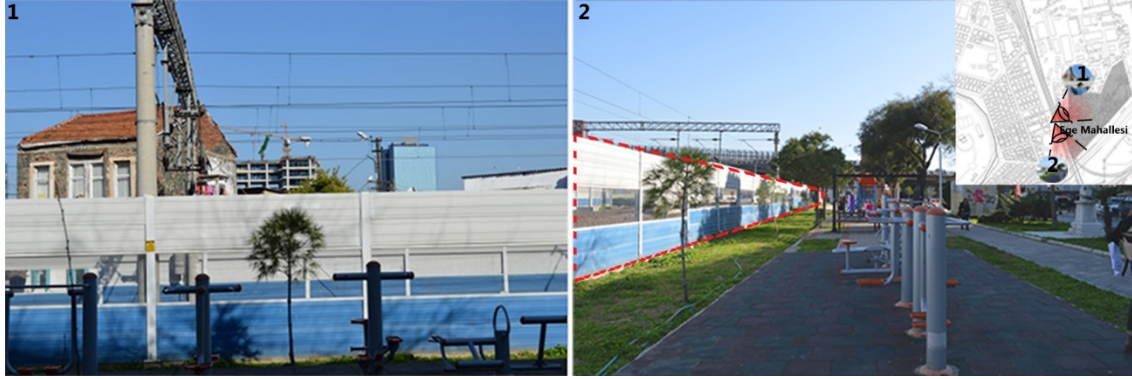
Elde edilen sonuçlara göre, KDP’nde ortalama bağlantı (connectivity) artarken, bütünleşme (integration) değerlerinde belirgin bir düşüş gözlemlenmiştir. Bu veriler, mekânın fiziksel olarak daha düzenli ve erişilebilir hale geldiğini, ancak kentsel dokunun bütünleşmesi ve toplumsal etkileşim potansiyelinin azaldığını göstermektedir. Bu bilgiler ışığında, her ne kadar KDP ile mahalle yenilenecek ve mekânın fiziksel olarak iyileşmesi söz konusu olsa da kent hakkına erişimdeki muhtemel eksikliğin devam edebileceği ve mahallenin gri alan konumunda bir dönüşüm yaşanmayacağı ya da soylulaştırma sonucu mahallenin kültürel kimliğinin değişebileceğine dair kaygılar artmaktadır.

Ayrıca, space syntax analizinden elde edilen veriler kapsamında KDP henüz aktif sosyal kullanıma açılmamış olduğundan, bu sonuçlar, mekânsal potansiyelin önceden değerlendirilmesi amacıyla sunulmaktadır. Aynı zamanda, makalenin mekânsal, sosyal ve tarihsel analizini destekleyici nitelikte olup, KDP’nin olası sosyal etkilerine dair makaledeki eleştirilerin rasyonel temellere dayandırılmasına katkı sağlamaktadır.

Görünmeyen Sınır

Ege mahallesi, İzban hattı tren rayları ve Meles çayı ile sınırlanmaktadır. Kentin tüm sosyal ve ekonomik ağları ise tamamen bu sınıra göre planlanmıştır. Başka bir deyişle, sağ tarafında Ege Mahallesi bulunan İzban hattının sol tarafı hem sosyal hem ekonomik refahı yüksek olan bir düzenlemeye göre planlanmıştır. Hatta daha önce de bahsedildiği gibi, sağlık turizminin yer aldığı bu kısım kente turist çekme açısından da büyük önem taşımaktadır. Hâlbuki İzban hattı tren raylarının sağ tarafı kentte var ile yok arasında kalmış bir gri alan olarak kabul edilen Ege mahallesidir.

Diğer bir taraftan, Kahramanlar ve Mimar Sinan mahalleleri tarafında trenin sesini kesmek ve güvenlik oluşturmak amacıyla İzban hattı boyunca yapılmış ses bariyerleri bulunmaktadır (*Şekil 11*). Bu ses bariyeri ses ve güvenlik sorununu kesmesinin yanı sıra Ege mahallesinin dışarıdan görünürlüğünü de kapatmaktadır. Bu sebeple, ses bariyeri, basit bir soruna karşı yapılmış bir çözüm olmaktan çıkmış ve bazı insanların varlığını ve yaşama hakkını yok sayan bir sınıra/engele dönüşmektedir. Bu açıdan, İzban hattı tren rayları ve Meles çayı, Ege mahallesi için kent içinde hem görünen hem de görünmeyen bir sınır oluşturmaktadır.

Şekil 11. Kahramanlar ve Mimar Sinan mahallelerinde '1' ve '2' numaralı bakış açılarından görülen ses bariyerleri (Fotoğrafın çekildiği nokta ve yön, harita üzerinde kırmızı ile gösterilmiştir.) (Kaynak: yazarın kişisel arşivi, 2019).

Diğer bir taraftan, 2020'de İzmir Büyükşehir Belediyesinin düzenlediği 'Kentsel ve Ekolojik Omurga Olarak Meles Çayı Ulusal Kentsel Tasarım Fikir Projesi Yarışması'nın sonuçları incelendiğinde Ege mahallesine dair vurgu veya tasarım kararlarının neredeyse hiç olmaması Ege mahallesinin görünmez olduğunu vurgulayan bir diğer olgudur. Her ne kadar yarışma alanını içeren 'yer görme rotası' kapsamında Ege mahallesi projede göz önüne alınması gereken etkileşim alanları arasına dâhil edilmiş olsa da yarışmanın sonuçları incelendiğinde özellikle dereceye giren yarışmacıların projelerde ağırlıklı olarak ekolojik ve sürdürülebilirlik kavramlarına odaklandığı, Ege Mahallesi'ni kapsayıcı mekânsal kararların ise sınırlı düzeyde ele alındığı gözlemlenmektedir (*Şekil 12*). Bazı projelerde Ege Mahallesi'nin mevcut durumuna değil, KDP kapsamında öngörülen taslak planlara atıfta bulunulduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, yarışma kapsamında Ege Mahallesi'nin görünürlüğünün görece düşük kaldığını göstermektedir. Oysa Meles Çayı yarışması İzmir'in kentsel geleceği açısından stratejik bir proje niteliği taşımakta; bu bağlamda Ege Mahallesi'nin yarışma kararlarıyla ilişkisinin kurulması, kentsel ölçekte bütüncül bir değerlendirme açısından önemli bir eksiklik olarak öne çıkmaktadır.

Şekil 12. Meles Çayı Yarışması'na ait yer görme rotası haritası; bu çalışma kapsamında okunabilirliği artırılarak yeniden düzenlenmiştir.

Etnik Köken ve Sosyal Dışlanma

Silver (1995), yoksulluk ve eşitsizliğin aksine, sosyal dışlanmanın bazen ırk ve etnik kökene, bazen de bölgeye ve dile bağlı bir sorun olduğunu belirtir. Ege mahallesi etnik kökenleri nedeniyle farklı şekillerdeki sosyal dışlanmalardan muzdarip bir mahalledir. Örneğin, Ege mahallesinden gelen bireylerin iyi işlere katılmaları çoğu zaman engellenmektedir (Diktaş & Özbek, 2015). Genellikle mahalleliler hamal, kâğıt toplayıcısı veya gündelikçi olarak çalışmaktadırlar. Bu sebeple, sosyal dışlanma bireylerin iş imkânını ve hatta dolaylı olarak mahallenin ekonomik durumunu etkiler. Diğer bir taraftan, Ege mahallesinin karşı mahallesindeki binalar özelinde Ege Mahallesi tarafına bakan cephelerde özellikle zemin ve 1. kat pencere ve balkonlarında korkulukların yoğun olduğu gözlemlenmiştir (Şekil 13). Karşı mahalledeki bu tutum, sosyal dışlanmaya örnek olabilecek niteliktedir. Örneklerden anlaşılacağı üzere, İzmir Kent Merkezinin -zengin kabul edilebilecek bir alanın- yanında var olan Ege Mahallesinin hem yoksulluğu hem de kültürel ve etnik kökeni sebebiyle kent ve kentli tarafından sosyal dışlanmaya maruz bırakıldığı aşikârdır. Sosyal dışlanma sonucunda, Ege mahallesinde yaşayan bireylerin varlığı göz ardı edilmektedir. Bu nedenle, kent içinde birçok kent hakkından yoksun bırakılmaktadırlar.

Şekil 13. Kahramanlar ve Mimar Sinan mahalleleri tarafındaki korkuluklar (Fotoğrafın çekildiği nokta ve yön, harita üzerinde kırmızı ile gösterilmiştir.) (Kaynak: yazarın kişisel arşivi, 2019).

TARTIŞMA

Çalışma, Romanların yaşadığı zorluklarla, kent hakkına ve barınma hakkına ulaşabilme noktasındaki sıkıntılarını, Ege Mahallesi'nin mekânsal ve toplumsal özellikleri üzerinden, Yiftachel'in (2009b) gri alan kavramı bağlamında tartışmaktadır. Özellikle 1970'lerde inşa edilen SKP üzerinden mahallenin mevcut durumu ve hâlihazırda inşası devam eden KDP'nin potansiyel sonuçları karşılaştırmalı olarak ele alınmakta, kentin dışında olma hali irdelenmektedir. Ege Mahallesi sakinleri, çoğu Roman grubunun yaşadığı gibi fiziksel olarak kentin içinde bulunsalar da, varlıkları kentsel karar alma mekanizmaları açısından dışarıda kalan, marjinal bir gruptur. Bu sebeple mahalle, arafta kalmış bir gri alan olarak değerlendirilebilir.

Birçok gri alanda olduğu gibi, Ege Mahallesi de devlet tarafından çeşitli mekânsal değişim projeleriyle gündeme gelmiştir. Bu mekânsal değişimlerden biri olan 1970'lerdeki SKP'nin oluşturduğu esnek ve geçişli mekânsal düzen, Roman topluluğunun yaşam biçimi ve etkileşim pratiklerine uygun olarak özel ve kamusal alanlar arasında akıcı geçişler sağlamıştır. Mevcut SKP, mahalle sakinlerine belirli avantajlar sunmuş olsa da, inşası süren KDP'nin mevcut mimari ve sosyal dokuya uyumsuzluğu, Alonso'nun (2022) çalışmasında da tartışıldığı üzere, devlet destekli soylulaştırma riskini artırabilir.

Ayrıca yakın zamanda gerçekleştirilen Meles Çayı yarışması sonuçlarında da, Ege Mahallesi'nin mevcut hali göz ardı edilmiş ve dönüşmüş bir versiyonu esas alınarak tasarım kararları verilmiştir. Bu yaklaşım, mahalleye yönelik dönüşüm stratejilerinin farklı bir toplumsal sınıfa hizmet edecek biçimde kurgulandığı izlenimini doğurmaktadır. Diğer bir deyişle, Ege Mahallesi'ndeki Romanların merkezi yönetim ve toplum tarafından yeterince temsil edilmemesi, gri alan niteliğini pekiştirmektedir (Yiftachel, 2009b).

Benzer durumlar, örneğin Çatalbaş'ın (2011) Diyarbakır'daki Suriçi bölgesi için belirttiği gibi, mevcut sosyal yapının korunmasına yönelik çabanın zayıf kaldığı ve projelerin daha çok ekonomik rant odaklı şekillendiği örneklerde de görülmektedir. Bu tür yaklaşımlar, kırılgan topluluklar üzerinde ciddi sosyo-ekonomik sonuçlar doğurabilir. Roman nüfusun sosyal sermayesi, yerel dayanışma ağları ve kültürel pratikleri göz ardı edilerek yalnızca fiziksel yapıya odaklanan dönüşüm stratejileri, mahalle sakinlerinin daha da marjinalleştirilmesine yol açabilir.

Yiftachel'in (2009b) 'gri alanlar' kavramı bu bağlamda özellikle önemlidir; kentsel haklara tam anlamıyla erişemeyen marjinalleştirilmiş grupların, bu tarz dönüşüm projeleri aracılığıyla daha da güvencesiz bir konuma itilme riski bulunmaktadır. Bu süreç, toplulukların kentsel aidiyetini zayıflatmakta ve mekânsal dışlanmayı pekiştirmektedir. Bu bağlamda, elde edilen bulgular dönüşüm stratejilerinin sadece fiziksel altyapıyı yenilemekle sınırlı kalmaması, aynı zamanda yerel topluluğun sosyal ve mekânsal dinamiklerini koruyarak, kent ve barınma haklarının etkin bir şekilde sağlanmasına yönelik katılımcı ve bütüncül çözümler geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Öte yandan, Ege Mahallesi kentsel dönüşüm projesi henüz tamamlanmadığı için, çalışmadaki eleştiriler doğrudan belirli bir aktöre yöneltilmemiştir. Çalışma kapsamındaki eleştiriler, projenin mahalle yaşam tarzına uygun olarak tasarlanmaması ve rant potansiyeli göz önünde bulundurulduğunda projenin Romanlar üzerindeki olası olumsuz etkilere neden olabileceği ihtimaline yöneliktir.

SONUÇ

Bu çalışmada, Ege Mahallesi'nin mevcut sosyal, toplumsal, mekânsal özellikleri ve tarihsel olarak mekânsal değişime uğradıkları süreçlerden olan 1970'lerde uygulanan sosyal konut projeleri ile günümüzde inşa aşamasında olan kentsel dönüşüm projesi arasındaki farklılıklar, literatür taraması, mekânsal karşılaştırma ve space syntax analizleriyle incelenmiştir. Bulgular, mekânsal dönüşümün fiziksel yenileme ile sınırlı kalmayıp, toplulukların sosyal dokusu, kültürel pratikleri ve kentle kurduğu ilişkileri de dönüştürdüğünü göstermektedir. Ancak çalışma, Kentsel Dönüşüm Projesi henüz tamamlanmadığı için, dönüşümün etkilerini doğrudan gözlemlemeye imkân tanımamaktadır.

Bu çalışma, Ege mahallesinin maruz kaldığı mekânsal ve toplumsal belirsizlikleri çeşitli yönlerden ele alınması; inşası devam eden KDP sonucunda öngörülen soylulaştırma süreçlerinin olumsuz etkilerini tartışılması üzerine bir çerçeve oluşturmakta, Türkiye'deki kentsel dönüşüm projelerinin daha geniş ölçekli etkilerini anlamak için önemli bir bakış sunmaktadır. Bu bakış, kentsel dönüşümün yalnızca fiziksel yapıyı değil, yerel toplulukların kimlik, sosyal dayanışma ve kent hakkı gibi temel unsurlarını da etkilediğini gözler önüne sermesi açısından önemlidir. Böylece, çalışma, daha kapsayıcı ve adil dönüşüm stratejilerinin geliştirilmesine katkıda bulunarak, Türkiye'deki

benzer dönüşüm süreçlerine dair geniş perspektifler sunmaktadır. Sonuç olarak, Ege Mahallesi'nin kentsel dönüşüm süreci, sadece fiziksel yapıların değil, aynı zamanda toplumsal ilişkilerin ve kültürel kimliklerin yeniden şekillenmesini de beraberinde getirecektir. Dolayısıyla, Ege Mahallesi'nin gelecekteki kentsel dönüşüm stratejilerinin, sadece fiziksel yenilemeye odaklanmak yerine, yerel topluluğun sosyal dinamiklerini ve temel kent haklarını koruyacak bütüncül yaklaşımlarla şekillendirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, toplumsal adaletin sağlanması ve farklı kimliklerin korunduğu bir şehir anlayışının benimsenmesi, kentsel mekânların sürdürülebilir bir geleceği için elzemdir.

Conflict of Interest Statement | Çıkar Çatışması Beyanı

Araştırmanın yürütülmesi ve/veya makalenin hazırlanması hususunda herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

There is no conflict of interest for conducting the research and/or for the preparation of the article.

Financial Statement | Finansman Beyanı

Bu araştırmanın yürütülmesi ve/veya makalenin hazırlanması için herhangi bir mali destek alınmamıştır.

No financial support has been received for conducting the research and/or for the preparation of the article.

Ethical Statement | Etik Beyanı

Yazarlar, etik kurul onay belgesine gerek olmadığını beyan etmiştir.

The authors declared that an ethics committee approval certificate is not required.

Copyright Statement for Intellectual and Artistic Works | Fikir ve Sanat Eserleri Hakkında Telif Hakkı Beyanı

Makalede kullanılan fikir ve sanat eserleri (şekil, fotoğraf, grafik vb.) için telif hakları düzenlemelerine uyulmuştur.

In the article, copyright regulations have been complied with for intellectual and artistic works (figures, photographs, graphics, etc.).

Author Contribution Statement | Yazar Katkı Beyanı

YAZAR 1: (a) Fikir, (b) Çalışma Yöntemi, (c) Literatür Taraması, (e) Malzeme, Kaynak Sağlama (f) Veri Toplama, İşleme (g) Analiz, Yorum (h) Metin Yazma

YAZAR 2: (a) Analiz, Yorum, (d) Danışmanlık, (i) Eleştirel İnceleme

REFERANSLAR

- Akalın, M. (2016). Kentsel dönüşümün karanlık yüzü: Soylulaştırma, yerinden edilme ve mekânsal dışlanma. *Bartın Üniversitesi İİ BF Dergisi*, 7(14), 287-320. Erişim tarihi: 29 Mayıs 2025, https://www.academia.edu/download/51580510/Kentsel_donusumun_karanlik_yuzu.pdf
- Alonso, C. R. (2022). *State-led gentrification and time in Okmeydanı, Istanbul: Resisting uncertainties through everyday solidarities* [Doktora tezi, University of Leicester].
- Althorpe, C., & Horak, M. (2023). The End of the Right to the City: A Radical-Cooperative View. *Urban Affairs Review*, 59(1), 14–42. <https://doi.org/10.1177/10780874211057815>
- Avar, A. A., Doğan, F., Cive, Y. Ö., & Akış, T. (2024). Contextualising the housing problem of the Roma community in relation to counterurbanisation in Urla, İzmir. *Habitat International*, 143, 102972.
- Berent, O. (2014). *Ölümler ülkesinde kentsel dönüşüm*. Erişim tarihi: 29 Mayıs 2025, <http://www.agos.com.tr/tr/yazi/7079/oluler-ulkesinde-kentsel-donusum>
- Cin, M. M. (2016). *Urban regeneration strategies for supporting social sustainability of roma community: İzmir-Ege neighbourhood urban regeneration project* [Yüksek lisans tezi, İzmir Katip Celebi Üniversitesi].
- Cin, M. M. (2023). *A critical inquiry on the mode of production of informal fabric and their reflections on built environments: A Romani community at İzmir Ege neighbourhood*. [Doktora tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi]. METU Open Archive. Erişim tarihi: 29 Mayıs 2025, <https://open.metu.edu.tr/handle/11511/102530>
- Çatalbaş, F. (2011). *Kentsel dönüşüm projelerinin mekânsal ve sosyo-ekonomik etkileri: Diyarbakır ili Suriçi bölgesi örneği* [Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi]. <https://dspace.ankara.edu.tr/bitstreams/6286d13b-4e66-42e3-898b-994ad8d4dc6f/download>
- de Certeau, M. (1984). *The practice of everyday life* (S. F. Rendall, Çev.). University of California Press.
- Diktaş, E., & Özbek, E. (2015). *Integration of the Formal and the Informal: The Case of İzmir-Ege Neighborhood and the Alsancak District*. <https://avesis.deu.edu.tr/yayin/ca9cabbe-4cf9-4b5a-aca4-7ccb1288f1a9/integration-of-the-formal-and-the-informal-the-case-of-izmir-ege-neighborhood-and-the-alsancak-district>
- Ege Mahallesi Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi*. (2024, Şubat 28). Erişim tarihi: 29 Mayıs 2025, https://www.izmir.bel.tr/YuklenenDosyalar/file/KENTSEL_DONUSUM/konut_proje/ege_29mb.pdf
- Erdüzgün, S. Ç., & Yöreş, F. Ç. (2019). Kentsel dönüşüm kışkacında kent ve konut hakkı: Tozkoparan. *MEGARON*, 29. [https://jag.journalagent.com/megaron/pdfs/MEGARON-24382-ARTICLE_\(THESIS\)-CINAR_ERDUZGUN.pdf](https://jag.journalagent.com/megaron/pdfs/MEGARON-24382-ARTICLE_(THESIS)-CINAR_ERDUZGUN.pdf)
- Gündoğdu, M. (2014). Mekan Dizimi Analiz Yöntemi Ve Araştırma Konuları (Space Syntax And Researching Issues). *Art-Sanat Dergisi*, (2), 251-274. <https://dergipark.org.tr/en/pub/iuarts/issue/8770/109637>
- Harvey, D. (2012). *Rebel cities: From the right to the city to the urban revolution*. Verso Books.

- Hürriyet, G. (2014). *İzmirli Romanlara yeni Ege Mahallesi*. Erişim tarihi: 29 Mayıs 2025, <https://www.hurriyet.com.tr/eg/izmirli-romanlara-yeni-eg-mahallesi-26696266>
- İlhan, G. (2010). *İzmir'de Kentsel Dönüşüm ve Ege Mahallesi*. Erişim tarihi: 29 Mayıs 2025, <https://www.izmirizmir.net/izmirde-kentsel-donusum-ve-eg-mahallesi-h3989.html>
- İlhan, G. (2011). *Bizim maballe Tenekeli maballe*. Heyamola Yayınları.
- Karaman, Z. T. (2009). Participation to the public life and becoming organized at local level in Romani settlements in Izmir. *Land Use Policy*, 26(2), 308-321. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0264837708000501>
- Kayıkçı, H., & Aydın, Y. (2023). Farklı Paydaşlar Perspektifinden Kentsel Dönüşüm ve Soylulaştırma: Ankara, Yenimahalle Mehmet Akif Ersoy Mahallesi Örneği. *TSBS Bildiriler Dergisi*, (3), 33-37. <https://sempozyum.okuokut.org/index.php/tsbs/article/view/502>
- Kılınç, K. (2017). "Teneke"den öğrenen modernizm: İzmir Ege Mahallesi sosyal konutları. *Mimarlık*, (395).
- Kuyucu, T., & Ünsal, Ö. (2010). 'Urban Transformation' as State-led Property Transfer: An Analysis of Two Cases of Urban Renewal in Istanbul. *Urban Studies*, 47(7), 1479–1499. <https://doi.org/10.1177/0042098009353629>
- Lees, L. (2008). Gentrification and Social Mixing: Towards an Inclusive Urban Renaissance? *Urban Studies*, 45(12), 2449–2470. <https://doi.org/10.1177/0042098008097099>
- Lefebvre, H. (1996). The right to the city. İçinde E. Kofman & E. Lebas (Ed.), *Writings on cities* (ss. 63–181). Blackwell.
- Lefebvre, H. (2003). *The urban revolution*. University of Minnesota Press.
- Lovering, J., & Türkmen, H. (2011). Bulldozer Neo-liberalism in Istanbul: The State-led Construction of Property Markets, and the Displacement of the Urban Poor. *International Planning Studies*, 16(1), 73–96. <https://doi.org/10.1080/13563475.2011.552477>
- Marcuse, P. (2009). From critical urban theory to the right to the city. *City*, 13(2-3), 185–197. <https://doi.org/10.1080/13604810902982177>
- Marshall, T. H. (2000). Citizenship and social class. İçinde C. Pierson & F. G. Castles (Ed.), *The welfare state reader* (ss. 32–41). Polity Press.
- Mitchell, D. (2003). *The right to the city: Social justice and the fight for public space*. Guilford Press.
- Nguyen, L. P., Van Den Berg, P. E., Kemperman, A. D., & Mohammadi, M. (2024). Social impacts of living in high-rise apartment buildings: The effects of buildings and neighborhoods. *Journal of Urban Affairs*, 1–22. <https://doi.org/10.1080/07352166.2024.2311165>
- Ocak, E. (2002). Yoksulun evi. İçinde N. Erdoğan (Ed.), *Yoksulluk hâlleri: Türkiye'de kent yoksulluğunun toplumsal görünimleri* (ss. 89–115). De Ki Yayınları. https://www.academia.edu/download/8052906/yoksulun%20evi_ersan%20ocak.pdf
- Öztürk, D. (2018). Urban Transformation in the Ege District In Particular And The Housing Problem Of Low Income Individuals [Yayınlanmamış çalışma].

- Purcell, M. (2002). Excavating Lefebvre: The right to the city and its urban politics of the inhabitant. *GeoJournal*, 58, 99-108.
- Rendall, S. F. (1984). *The Practice of Everyday Life*.
- Sacramento, O. (2011). Liminal Spaces: Reflections on the *Proxemia* of Cross-Border Demand for Prostitution. *Space and Culture*, 14(4), 367-383. <https://doi.org/10.1177/1206331211412255>
- Sadek, A. H., & Shepley, M. M. (2016). Space syntax analysis: Tools for augmenting the precision of healthcare facility spatial analysis. *HERD: Health Environments Research & Design Journal*, 10(1), 114-129.
- Silver, H. (1995). Fighting social exclusion. İçinde *Social exclusion, social inclusion*.
- Smith, N., & Sorkin, M. (1992). *New city, new frontier: The Lower East Side as wild wild west*. Noonday Press.
- Tavakoli, H., Hedayati Marzbali, M., & Maghsoodi Tilaki, M. J. (2023). Spatial liminality as a framework for revitalising dilapidated abandoned buildings in historic cities: A case study. *Land*, 12(4), 931. Erişim tarihi: 29 Mayıs 2025, <https://www.mdpi.com/2073-445X/12/4/931>
- Turner, V. (1969). Liminality and communitas. İçinde *The ritual process: Structure and anti-structure* (ss. 94–113). Aldine Publishing.
- Turner, V. W. (2017). Liminality and communitas. İçinde *Ritual* (ss. 169–187). Routledge. Erişim tarihi: 29 Mayıs 2025, <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781315244099-9/liminality-communitas-victor-turner>
- Uysal, A., & Arslan Avar, A. (2021). İzmir Narlıdere'de kentsel dönüşüm projesinin uygulanmasında gecekondulu maliklerinin karşılaşılabileceği sorunlar. *İDEALKENT*, 12(33), 873–904. <https://doi.org/10.31198/idealkent.846314>
- Uzpeder, E., Danova-Roussinova, S., Özçelik, S., & Gökçen, S. (2008). *Biz buradayız!: Türkiye'de Romanlar, ayrımcı uygulamalar ve hak mücadelesi*. Edirne Roman Derneği.
- Yiftachel, O. (2009a). Critical theory and 'gray space': Mobilization of the colonized. *City*, 13(2-3), 246-263. <https://doi.org/10.1080/13604810902982227>
- Yiftachel, O. (2009b). Theoretical notes on "gray cities": The coming of urban apartheid? *Planning Theory*, 8(1), 88–100. <https://doi.org/10.1177/1473095208099300>
- Yiftachel, O. (2015). Epilogue—from "gray space" to equal "metrozenship"? Reflections on urban citizenship. *International Journal of Urban and Regional Research*, 39(4), 726–737. <https://doi.org/10.1111/1468-2427.12263>
- Yörür, N. (2022). Roman Mahallesinde Kentsel Yoksulluk ve Yoksunluk: İzmir-Ege Mahallesi Örneği. *EKSEN Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 3(1), 58-72. <https://dergipark.org.tr/en/pub/eksen/issue/65708/1085429>

YAZARLARIN BİYOGRAFİLERİ

Nurcan YILDIZOĞLU (Öğr. Gör.)

Nurcan Yıldızoğlu, İzmirlidir. Lisans eğitimini 2018 yılında Yaşar Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde tamamlamıştır. 2021 yılında, “The Effects of Spatial Layout of Healthcare Facilities on Staff Communication / Hastane Mekânlarının Sağlık Çalışanları Arasındaki İletişime Olan Etkisi” başlıklı teziyle İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü'nde yüksek lisans derecesini almıştır. 2023 yılından bu yana Antalya Belek Üniversitesi Meslek Yüksekokulu Mimari Restorasyon Programı'nda öğretim görevlisi olarak görev yapmaktadır. Hâlihazırda İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü'nde doktora çalışmalarını sürdürmektedir. Akademik ilgi alanları arasında mekân üretimi, mimarlık kuramı ve çevre-davranış ilişkileri yer almaktadır. Çalışmaları, özellikle mekân ve davranış etkileşimi, çevresel psikoloji ve kullanıcı odaklı tasarım gibi temalar etrafında şekillenmektedir.

Tonguç AKIŞ (Doç. Dr.)

Ankaralıdır. 1998'de ODTÜ Mimarlık Bölümü'nden mezun oldu. 2001'de “Gündelik Hayat ve Kentsel Mekan: Yüksel Yaya Bölgesi'nde Yürümek” başlıklı tezi ile Yüksek Lisans eğitimini tamamladı. Doktorasını yine ODTÜ'de “Türkiye'de 1956–1982 yılları arasında Bilim Odaklı bir Mimarlığı Öğretme / Kurma / Çerçeveleme” konulu tezi ile 2008 yılında bitirdi. 1994'ten beri Mimarlar Odası Ankara Şubesi'nde çeşitli kademelerde ve komisyonlarda çalıştı. 2001-2006 yılları arasında Erciyes Üniversitesi Yozgat Mühendislik-Mimarlık Fakültesi'nde çalıştı. 2006 yılında altı ay Almanya Weimar'da Bauhaus Üniversitesi'nde Erasmus öğrencisiydi. 2009'dan beri İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü'nde görevlidir. 2013 Çin Halk Cumhuriyeti'nde Tongji Üniversitesi Şehircilik ve Mimarlık Fakültesi'nde misafir öğretim görevlisi olarak dersler verdi. Kentsel mekân, kırsal yapılı çevre, tasarım eğitimi üzerine dersler vermektedir ve aynı konularda akademik çalışmaları vardır.